

GODINA 1991.-
Gimnazijska knjižnica u Knjižnici Muzeja Slavonije. Izmješteni vrijedni primjerci osnovne
zbirke, signatura G-1 — G-29
snimio Mato Razumović

UDK 021 (091): 027.8 (091): 069.5

MR. VESNA BURIĆ

STARA GIMNAZIJSKA KNJIŽNICA KAO CJELINA U KNJIŽNICI MUZEJA SLAVONIJE

I. DIO 1729. - 1876./77.

Stvaranje stručne (službeni termin - specijalne; knjižnice u sastavu) uporabne muzejske knjižnice koja broji nekoliko desetaka tisuća svezaka nije tek pitanje umještne nabavne politike kroz nekoliko godina, već pobrojano - posjedovanje stručne snalažljivosti, razumijevanja i truda, korištenje znanja i sakupljačkog rada stručnjaka - a sve to kroz niz godina. Jer financijska sredstva rijetko omogućuju kompletiranje jednog takvog zahtjevnog fonda odjednom, napokon i specifična stručna i pripomoćna literatura za znanosti zastupljene u muzejskom radu teško je, i uz dugotrajni trud i uz (nikad) dostatan novac, dostupna.

Sakupljanjem knjižnog fonda godinama bezbolno se u njega uključuje sva nova izdanja, a raznovrsnim sitnim nabavkama, darovima, ostavštinama, zamjenama, fond se zaokružuje i popunjava. Uključujući sve te vidove, osnovana je i formirana i Knjižnica Muzeja Slavonije u Osijeku. Njenom fondu pripojeno je tijekom godina i nekoliko posebnih zbirki kompletnih knjižnica koje su prema sakupljačkim načelima sačuvane kao cjeline, ali sistemom jedinstvenog kataloga potpuno uklopljene u Knjižnicu. Unutar tekuće signature posebno su od broja x do broja x inventirane redom - Weissmanova knjižnica, Knjižnica Prandau-Normann i Knjižnica Radničkog obrazovnog društva u Osijeku¹. Uz posebnu signaturu "Essk." vodi se Essekiana, tj. sve osječke tiskovine, a uz signaturu "G" i od početnog broja 1, vodi se i tzv. Gimnazijska knjižnica, koja ujedno predstavlja i temu ovog rada.

Uz potonje raspravljanje o jednom dijelu Knjižnice, potrebni su i opći i šturi podaci o cjelokupnom fondu Knjižnice Muzeja Slavonije (u koji je, dakle, Gimnazijska knjižnica danas uključena).

1. Do sada jedini dio Knjižnice Muzeja Slavonije koji je publiciran, naime nakon proslave 100-godišnjice prvog radničkog društva u Osijeku, Malbaša je došla do podataka o Arbeiter-Bildungs-Verein Essek. Malbaša, Marija: Knjižnica Radničkog obrazovnog društva u Osijeku. - Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 14/1968., br.1-2, str. 109-113

mr. Vesna Burić, prof.— viša kustosica i bibliotekarica
ravnateljica Muzeja Slavonije, Osijek

STVARANJE I RAZVITAK KNJIŽNICE MUZEJA SLAVONIJE

Knjižnica Muzeja Slavonije Osijek² osnovana je de facto istodobno s Muzejom 17. siječnja 1877. godine. Naime, osječki veletrgovac Franjo Sedlaković poklonio je Gradskom poglavarstvu svoju zbirku sastojeću od 2.200 komada novaca i medalja, numizmatičke stručne literature i zbirke oružja, uvjetujući taj dar osnutkom Muzeja. Nakon toga je 17. veljače zbirka primljena uz odredbu da se ima smatrati temeljem Gradskog muzeja - a time je stvorena i osnova za osnivanje Knjižnice Muzeja u Osijeku.

Tijekom tih prvih godina opstanka jedine muzejske ustanove u sjevernoj Hrvatskoj posebno se ne izdvaja ni jedan odjel Muzeja, pa tako niti zbirka knjiga. Količina knjiga međutim i nadalje raste, zahvaljujući brojnim poklonima Sedlakovića, Nubera i ostalih darovatelja. Osnivači Muzeja sakupljaju osim literature potrebne za rad Muzeja također i stare knjige 16.-19. stoljeća, naročito osječka i slavonska izdanja, te raznovrsne bibliofilске primjerke.

Prvu evidenciju o posuđenim knjigama vodio je od 1893.-1936. godine kustos i ravnatelj Muzeja prof. Vjekoslav Celestin, koji Knjižnicu popunjava pretežno numizmatičkom i arheološkom literaturom, shodno njegovom stručnom zanimanju. U 1903. godini Nuber preporučuje Celestinu nabavu 66 kom. slavonskih kalendara tiskanih u Osijeku, Budimpešti, pa od tog doba počinje i sustavnije sakupljanje svega što se tiska u Osijeku i svega onoga što se odnosi na Osijek - danas Zavičajna zbirka "Essekiana". Iz tog je doba i ideja o osnutku Hermoteke.

Nakon I. svjetskog rata dolazi do kraće stagnacije u razvoju Muzeja. Međutim, 1929. godine za Knjižnicu Muzeja otkupljena je raritetna zbirka osječkog sakupljača Oskara Friml-Antunovića³, a 1931. godine ing. Radoslav Franjetić poklanja i prodaje knjige, dnevni i prigodni tisak. Od 1937.-1941. ravnatelj Muzeja dr. Franjo Buntak nastojao je Knjižnicu dopuniti nabavom brojnih stručnih publikacija.

Godine 1941. upravu Muzeja preuzima poznati slavonski povjestnik i znanstvenik dr. Josip Bösendorfer, koji u svom opsežnom znanstvenom radu suočen s pomanjkanjem literature, predlaže i govori i o potrebi osnutka gradske knjižnice u Osijeku. Postavio je cilj - bar u okviru Muzeja stvoriti znanstvenu knjižnicu za povijesnu i kulturno-povijesnu struku, te tako pripomoći znanstvenom radu. Njegovim nagovorom osječki odvjetnik dr. Weissmann poklanja svoju privatnu obiteljsku knjižnicu od 4.000 svezaka muzejskoj Knjižnici. Također 1941. godine, u Knjižnicu Muzeja deponirane su knjige konfisciranih ili napuštenih jevrejskih i srpskih domaćinstava, čega je dio prema traženjima 1945. godine vraćen.

2. O osnutku i razvoju Muzeja Slavonije više priloga (u kojima se spominje razvoj Knjižnice Muzeja) objavila je dr. Danica Pinterović, dva Malbaša, te jedan Emil Spajić. Svi su pobrojani u: Malbaša, M. - Bibliografija štampanih radova muzejskih, galerijskih i arhivskih radnika na području Slavonije (1946.- 1968.). - Zbornik slavonskih muzeja, 1969., 1, str. 143-144
3. Prikaz i ocjena Zbirke: Malbaša, M. - Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml- Antunović. - Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 18/1972., br.1-2, str. 49-56

Od 1943. godine Knjižnica ima stručnog bibliotekara - dr. Danicu Pinterović, dotadašnjeg bibliotekara Ženske realne gimnazije. Ona započinje stručnim sređivanjem knjižnih i ostalih tiskovnih zbirki, te uvodi katalog s trostrukom kartotekom. Njenim posredovanjem, budući su Nijemci rekvirirali zgradu Gimnazije, smještena je na pohranu u Knjižnicu Muzeja vrijedna Biblioteka Ženske realne gimnazije (preuzeta također stara knjižnica ukinute Klasične gimnazije). Od knjižnog fonda je 1945. godine noviji dio vraćen Gimnaziji, a stariji je ostao u Knjižnici Muzeja.

Poslije 1945. godine dopremeljene su posredstvom Komze i knjižnice nekih ustanova koje su nakon 1945. godine ukinute, pa tako i dvije vlastelinske knjižnice, Našička i Valpovačka. U Knjižnici Muzeja danas su također i ostaci stare Franjevačke gimnazijske knjižnice, te Kapucinske knjižnice.

Od 1946. godine Muzej je smješten u zgradi bivšeg Gradskog magistrata - Gradskog poglavarstva, te su i Knjižnica i Hemeroteka dobile odgovarajući smještaj. A 1949. godine Knjižnica useljava na I. kat u 7 prostorija spremišta, sobu bibliotekara, Čitaonicu i predvorje s katalozima (i današnje stanje, 1970. godine).

Godine 1951. za bibliotekara u Knjižnicu Muzeja dolazi, do tada profesorica u gimnazijskoj nastavi, Marija Malbaša. Njena opsežna djelatnost sve do umirovljenja 1967. godine obuhvaćala je izradu novog inventara i trostrukog kataloga. Pod njezinim vodstvom Knjižnica daleko prerasta okvir priručne stručne muzejske knjižnice i izrasta u posebni odjel Muzeja Slavonije. Malbaši je osnovni zadatak bio srediti ogromni fond koji se marnom sakupljačkom djelatnošću, ratnim i poratnim prilikama, sistematskim i usmjerenim otkupom, ostavštinama, darovnicama i sl., sakupio u ogromnom, ali većinom nesređenom obimu. Suvremeni inventar i katalozi, nekoliko publiciranih priloga o Knjižnici Muzeja⁴, izložbe i publiciranje bibliografija osječkih izdanja⁵ - to je osnova njenog stručnog i znanstvenog rada u Knjižnici Muzeja Slavonije.

Od 1967.-1969. godine Knjižnica je bez zaposlenog osoblja, a tada je 1969. godine namještena Vesna Burić, tada već u Knjižnicu od 34.000 svezaka. Prokušanim sistemom nadopunjuju se inventari, katalozi, razne kartoteke i slobodni metri polica. Fond se pretežno popunjava zamjenom s oko 300 ustanova u zemlji i 300 u inozemstvu, nešto darovima i ostavštinama. Današnjim proširenim krugom korisnika, kada Osijek prerasta u sveučilišno središte - a cijela Slavonija nema znanstvene knjižnice, Knjižnica Muzeja kao najstarija, pored fakultetskih i institucijskih, te obveznog primjerka Gradske knjižnice - vrši neke od funkcija znanstvene knjižnice. U tom kontekstu treba sagledavati i jedan njezin dio, knjige i periodiku Gimnazijske knjižnice.

4. Malbaša, M. : Biblioteka osječkog muzeja. - Muzejski arhiv, 33/1953., str. 10-14; Malbaša, M.: Biblioteka osj. muzeja. - Vijesti Društva muzejsko-konzervatorskih radnika NRH, 2/1953., br. 2, str. 27-28; Malbaša, M.: Biblioteka Muzeja Slavonije, Osijek. - Glasnik slavonskih muzeja, 1966., br.1, str. 14-15
5. Rad na osječkoj bibliografiji započeo je dr. Josip Bösendorfer registriranjem njemu poznatih najstarijih tiskovina Divaldove tiskare, a od 1954. god. nastavila je osječki materijal sukcesivno objavljivati Malbaša. Bösendorfer, J.: Divladiana u Osijeku. - p.o. Osječki zbornik, 1942., 1. Malbaša ima, do sada, sedam priloga u Osječkim zbornicima 1954., 4 - 1971., 13. (kronološki obuhvaćaju razdoblje 1748.-1971. godine, izuzev 1941.-1945.)

RAZVITAK GIMNAZIJSKE NASTAVE
I MOGUĆNOSTI SAKUPLJANJA KNJIGA:
NASTANAK I RAZVITAK GIMNAZIJSKE KNJIŽNICE
OD 1729. GODINE

Korijene Gimnazijske knjižnice neminovno moramo slijediti do osnutka Osječke gimnazije u 1729. godini, prateći istodobno opće političko-kulturno-prosvjetne prilike Slavonije. Jer tradicija školstva i školovanja u ovim našim krajevima nije bilo naročito razvijena, ili bar nije o tome sačuvana onovremena dokumentacija. Npr., u 15. stoljeću Osijek se s pet učenika nalazio tek na sedmom mjestu među gradovima Hrvatske po broju studenata u Beču (79 Hrvata), ispred njega su i manji gradovi kao Čazma, Đakovo⁶. Da su u Slavoniji i za Turaka postojala srednja učilišta, suditi je iz tužbe što ju je beogradski biskup predao 1653. Propagandi, javljajući da bosanski biskup želi ukinuti samostane u Velikoj i Našicama, bez obzira što u njima postoje sjemeništa i gimnazije za klerike i svjetovne mladiće, novicijat i studij za redovnike⁷. Franjevci su, ustvari, kao narodni svećenici održavali za turske vladavine osnovnu pismenost - bosančicom i latinicom, na hrvatskom, latinskom i katkada talijanskom jeziku. Inače, prvu gimnaziju u Hrvatskoj osnovali su 1503. godine u samostanu u Lepoglavi pavlini, a u literaturi uz nju se spominje i njena vrijedna knjižnica: "Ova lepoglavska gimnazija tim se je mogla sjajnije razvijati, jer je u izobilju bilo učiteljskih soba, da, u tom prostranom samostanu nalazila se i obilna knjižnica, kojom se školska mladež služila, pa i onako držana na okupu i pod stegom, mogla se većma posvetiti knjizi. Ovu bivšu knjižnicu dijeli danas samo zid o crkve u pravcu glavne lađe..."⁸. Ta kratka zabilješka ustvari je i prva vijest o jednoj našoj knjižnici i njenoj svrsi.

1687. godine oslobođenjem Osijeka od Turaka, do Karlovačkog mira 1699. godine kojim Slavonija konačno biva oslobođena, put prijeko potrebnoj prosvjeti bio je otvoren. Opće prilike bile su teške, samostani su bili prazni, stare škole dokinute, franjevci su izgubili crkvenu disciplinu. Isusovci⁹ su ponijeli teret školovanja i odgoja klera (prva, Isusovačka gimnazija 1607. godine u Zagrebu)¹⁰, školovali su kadrove i za ove naše krajeve¹¹. Oslobođenjem istodobno dolaze i isusovci, te osnivaju svoje

6. Bojničić, I. - Hrvati na bečkom sveučilištu. - Vijenac, 1879., 23

7. Matić, T. - Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda. - Zagreb, 1945., str. 16

8. Cuvaj, A. - Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas. - II. izd., Svezak 1. - Zagreb, 1910., str. 155; slično i na 323. str.

9. Isusovački red 1540. osnovan je od pape ne samo da svoje članove askezom dovede u nebo, nego da ih pred naletima humanizma vrati u krilo crkve (262). U austrijskim nasljednim zemljama bilo je za crkvu teško, jer je većina naroda i plemstva bila protestantske vjere ili indiferentna (272). Jezuitski kolegiji nisu bili samo odgojne ustanove za nove redovnike, nego su morali biti glavne obrazovne institucije (263), Paulsen, F. - Geschichte des gelehrten Unterrichts... - Leipzig, 1885.

10. Podatak iz Enciklopedije Jugoslavije, br. 4. - Zagreb, 1960. Na str. 176, R. Bernardić, pod Hrvatska, Srednje općeobrazovne škole navodi i osječku Gimnaziju, ali se nažalost u ovom općem i najpopularnijem priručniku spominje krivi podatak da je osnovana tek 1760., što ustvari ne odgovara ni godini prvog (1729.), niti godini drugog osnivanja (1765.). Uopće, podaci o počecima školstva, u literaturi su dosta nesređeni, budući da su autori redom jedan od drugoga preuzimali do tada jedino poznate podatke, a arhivski podaci tog razdoblja vrlo su oskudni. Tek su radovi K. Firingera - Počeci osječkog školstva. - Život i škola, 5/1956., 1-2; Osječka gimnazija (1729.-1929.). - Život i škola, 5/1956., 7-8; Humanistička gimnazija u Osijeku. - Glas Slavonije, 28.5-9.6.1966., uspjeli na temelju svih raspoloživih arhivskih podataka i uz korištenje navoda dotadašnje literature, utvrditi početke i slijed osječkog školstva.

11. 1572. - 1773. na Kolegiju u Grazu bilo je ukupno 747 učenika, od toga, većinom u prvo vrijeme, bilo je 20 Hrvata. - Paulsen, o.c., 272

kolegije - 1787. u Osijeku, 1798. u Požezi. U literaturi se navodi da gotovo odmah osnivaju i škole (Osnovnu školu u Nutarnjem gradu 1690., 1712., za dječake i djevojčice 1723., u Gornjoj varoši 1720.) ali njihova je prvenstvena zadaća bila osnivati samo srednje i više učilište, pa zasluge za otvaranje tih osnovnih škola ne možemo pripisati isusovcima¹². Oni nakon osnutka Kolegija 1701. godine dobivaju svoju župu, dok se podaci o osnutku gimnazije nalaze u gradskom protokolu od 23.3.1729.: "Von Generalen von Odyer als Commandierenden Generalen zu Essegh an Sye Bürgerschaft ergangen, dass lateinischen kleinen Schulen aufzurichten erlaubt seye u. zwar in der Residenz der RP. Soc. Jesu aber kein Haus oder Platz dafür zuerkauffen u. Schulen zu bauen auszer alleinig in deren vorgemalter P. Jesuitem Residenz zugelassen seye".¹³

Inače, središte isusovačkog prosvjetnog rada u Slavoniji bilo je u Slavanskoj Požezi, iako je Osijek imao bolji zemljopisni položaj, bio jače trgovačko i stratezijsko središte, sjedište komorskih vlasti i generala za Slavoniju, a napokon, i isusovci su u Osijek došli desetljeće ranije¹⁴. Bilo je to vjerojatno zbog osigurane materijalne osnove koju su imali posjedovanjem i korištenjem vlastelinstva Kutjevo (poklon generalnog vikara Josipa Babića), tako da se od tih prihoda mogla utemeljiti Gimnazija 1698/1699. šk. godine, s pripremljenim razredom¹⁵. Zatim, 1725. godine počela se otvarati i humaniora, što je zahtijevalo novu zgradu, pa je 1726.-1727. godine izgrađena nova jednokatna prostrana zgrada, a: "Za dalje obrazovanje profesora i uopće članove rezidencije i kasnije kolegija, postojala je knjižnica, kojoj se posvećivalo mnogo pažnje". Nabavljanje knjiga se prvi puta spominje 1725. ... Bit će da se postepeno sabralo prilično knjiga, jer je 1735. godine uređena posebna prostorija za njihovo čuvanje; u isto doba se Knjižnica također obogatila lijepim brojem novih knjiga... Nabave knjiga spominju se i u idućim godinama: 1742., 1744. i 1746. ... Prigodom osnivanja Filozofskoga i Teološkoga studija zavodska je knjižnica (1761.) nanovo uređena...¹⁶ Kasniji autor spominje da je postojala i Čitaonica¹⁷.

O Knjižnici uz osječku Isusovačku gimnaziju u literaturi nemamo podataka, ali složiti nam se s konstatacijom "Isusovci su uz kolegij imali gimnazije, i, razumije se, s kolegijem i gimnazijom stvarali biblioteke"¹⁸. Tim prije, što Turković u svom Dijariju spominje nekadašnju Isusovačku knjižnicu: "Libros post reductionem Societatis Jesu anno 1773-0 interventam remanosos in secunda ecclesiae sacristia projectos, disjestosque, quos putredo non consumpsit, humorque, quosque malae manus non surriperunt ad domum parochialem tuli, ac in cubicolo pro bibliotheca praeviae praeparato in oridnem redegit, shedulisque communivi"¹⁹. Te su knjige do 1797. godine ležale u jednoj sakristiji crkve sv. Mihovila, sve dok ih nije Turković sredio²⁰.

12. Firinger - Počeci osj. školstva, o.c., 22

13. Tu odluku i podatak citira svaki osječki povjestnik: Bösendorfer, J. - Koje su javne škole u Osijeku osnovali isusovci. - Narodna starina, 12/1993., sv.31/2: Isti: Isusovni osnivači župa i škola u Osijeku. - Prilozi za književnost i jezik, 15/1935., br.1-2; Matić, T. - Osječka humanistička gimnazija od osnutka do godine 1848. - Rad, 1937., 257; Firinger - Osječka gimnazija, o.c.; Isti - Hum. gim. u Osijeku, o.c.

14. Matić, T. - Isusovačke škole u Požezi (1698.-1773.). - Vrela i prinosi, 1935., 5, str. 5.

15. Potrebeca, F. - Požeška gimnazija od osnutka do formiranja Academiae poseganae (1699.-1760.). - Zbornik za historiju školstva i prosvjete, 6/1971., str. 31-33

16. Matić - Isusovačke škole, o.c., str. 24, 25

17. "Godine 1735. formirana je i knjižnica, zajedno s čitaonicom. gdje su đaci mogli učiti..." - Potrebeca, o.c., str. 36

18. Enciklopedija Jugoslavije, br. 1. - Zagreb, 1960. ; Rojnić, M. - Biblioteke u Hrvatskoj, XVII. i XVIII. st., str. 529

19. Turkovićev Dijarij župne crkve unutarnjega grada Osijeka 1798.-1806./ priopćio J. Bösendorfer. - Starije, 1916., 35, str. 244

Zanimljivi su i podaci o općem stanju Slavonije za osnivanja tih prvih obrazovnih ustanova po oslobođenju od Turaka. Kulturna i obrazovna razina bila je vrlo niska, mjesta su bila slabo naseljena, neugledna, u Osijeku je npr. bilo jedva 400 obitelji s 2000 stanovnika, od kojih su isusovci ubirali crkvenu desetinu²¹. Postojala je jedna uređena Tvornica opeka, Pivara; 1712.-1719. gradi Beckers po nacrtima Goseaua Tvrdavu²². U Tvrdi, koja je ustvari bila glavni dio grada, propisom Carske komore (popisi počinju 1697.), utvrđeno je 60 civila, koji su većinom obrtnici potrebni za opskrbu vojske²³. Ukupno je 324 kuće, 161 stranaca, u Tvrdi 90 kuća²⁴. Osnutak Gramatičke škole 1729. godine bio je moguć dogovorom triju gradskih općina, ali istodobno s toga razloga došlo je i do ukinuća te škole 1737. godine kada su općine uskratile doprinos za uzdržavanje profesora, jer je u školi bilo malo domaće, gradske djece (u to doba je i požeška gimnazija jedva odolila ukidanju poradi teških prilika u Slavoniji nakon rata s Turcima za Karla III., te kužne pošasti)²⁵.

O djelovanju osječke Isusovačke gimnazije došlo se tek u novije doba do oskudnih podataka na osnovu rukopisa Ljetopisa Isusovačke osječke misije od 1764.-1770., godišnjaka i kataloga Austrijske isusovačke provincije, arhiva osječke Gimnazije i njegovih ravnateljskih spisa. U literaturi je prvi spominje Vanino, Matić, kasnije Firinger²⁶, ali sve se po prilici svodi na isto, na podatke o latinskoj školi sa četiri razreda, dva profesora. Ravnatelj je bio superior Isusovačkog samostana, koji je ujedno bio i gradski župnik. Prvo vrijeme u dva niža razreda za profesore se uzimalo svjetovnjake, od 1734. godine oba su isusovci. 1735. godine školu polazi 51 učenik, a te godine daje se i najstarija poznata kazališna predstava u Osijeku, "Landelinus", na latinskom jeziku.

Inače, franjevci nisu prestajali svojom naobrazbenom misijom - 1708. godine osnovali su Nižu gimnaziju - gramatiku u Našicama²⁷, a te iste godine u svom osječkom samostanu Filozofiju i Provincijalni studij teologije, koji je 1735. povišen na Studij generale (opstojao do 1783. godine kada Josip II. rekvirira samostan za vojarnu).²⁸

U svim tim okvirima naslućujemo da je postojala i Gimnazijska knjižnica, ali na tome moramo i ostati. Poznata je jedino knjiga koju je ta Knjižnica svakako sadržavala, jer je to bila prva knjiga tiskana za Slavoniju - 1696. godine latinicom i ćirilicom Kratka abekavica i kratak krstjanski katoličanski nauk poštovanog oca Petra Kanizija... Trnava (drugo izdanje već 1697.)²⁹.

20. Bilješku o mršavim ostacima te Knjižnice, u kojoj je pronašao i Urbar osj. isusovaca iz 1746/1747., prenosi Bösendorfer: Urbar osječkih isusovaca (1746/1747). - Vrela i prinosi, 1935., 5, str. 67-68.

21. sendorfer - Urbar, o.c., str. 67-68

22. sendorfer - Crtica iz slavonske povijesti... - Osijek, 1910., str. 386

23. Despot, M. - Ekonomsko-historijski razvoj Slavonije unutar njenog manufakturnog i industrijsko proizvodnog procesa u 18. i 19. st. Zbornik radova I. znanstvenog Sabora Slavonije i Baranje. - Osijek, 1970.

24. Mažuran, I. - Stanovništvo Osijeka 1693.-1703. - Osijek, 1974., str. 88-94.

25. Matić - Prosvjetni i književni rad..., o.c., 32

26. Vanino, M. - Povijest filozofijske i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji 1633.-1733. - Zagreb, 1930. Posebno je o toj gimnaziji objavljena skromna rasprava T. Matića: Prva osječka gimnazija. - Hrvatski list, 18/1937., br.86, str.18, a isti je spominje i u: Prosvjetni i kulturni rad, o.c., str. 32; te Osječkoj humanističkoj gimnaziji, o.c., str. 4-5. Zatim: Firinger - Osj. gimnazija, o.c., str.2; Hum. gimn. u Osijeku, o.c.

27. Matić - Prva osj. gimnazija, o.c.

28. Matić - Osječka hum. gimn., o.c.

29. Fancev, F. - Isusovci i slavonska knjiga 18. st. - Jugoslavenska knjiva, 1922., 6, str. 184-185.

Od 1737. godine nije bilo srednje škole u Osijeku. Godine 1745. službeno je nastala građanska Slavonija, osnovane su tri slavonske županije, sređuju se prilike osnivanjem Vojne krajine 1747. godine.

1745. godine franjevački provincijal poslao je molbu za otvaranje srednje škole, ali sve do 1765. godine ne postoji srednjoškolska nastava u Osijeku. Marija Terezija je te godine darovala 2000 forinti za osnutak latinskih škola u Virovitičkoj i Srijemskoj županiji, te je nakon dvije nedjelje, 12.2.1765. Congregatio particularis odlučio niže razrede gimnazije osnovati u Osijeku. Škola je dakle povjerena isusovcima, a tri gradske općine (do ujedinjenja 1786.) plaćale su 300 forinti godišnje za uzdržavanje dvojice profesora. U svibnju je sačinjen ugovor s isusovcima, te je s profesorima o. Ivanom Hochburgom i mag. Franjom Steinbeisom škola otpočela radom početkom studenoga 1765. godine sa 40 učenika³⁰. Većina starijih autora u literaturi početak srednjoškolske nastave stavlja u tu, šk. g. 1765/1766.³¹ Već u prvoj školskoj godini nastavilo se s običajem isusovačkih gimnazija da prikazuju školske drame (prva, na njemačkom, "Mendacem adolescentem correctum"). U gimnaziji je većina učenika bila hrvatske narodnosti, a da bi zadovoljila težnji za što uspješnijom germanizacijom, Marija Terezija je 1766. ustanovila nagradu za dobro savladavanje njemačkog jezika (nije bila korištena u tu svrhu, nego kao potpora za siromašne i bolesne učenike). Osječki profesori - franjevci tražili su 1778/79. da se njemački prizna kao domaći jezik u gimnaziji, iako je većina učenika bila hrvatske narodnosti. Od 1766/67. šk.g. do ukinuća isusovačkog reda, podučavalo se i u prvom humanističkom razredu - poeziji. 1773. ukinut je isusovački red, ali se u gimnaziji ništa bitno ne mijenja. Praefectus scholarum Fischer i profesori Mihelić i Hutler postaju svjetovnjaci uz godišnju plaću od konfisciranog imetka. Iz gradske kuće preselili su školu u zgradu ukinute Isusovačke misije. Umjesto Mihelića, šk.g. 1774/75. za profesora principija i parve dolazi Marijan Lanosović, koji je dakle prvi profesor osječke gimnazije iz franjevačkog reda (do šk.g. 1776/77.)³².

O metodi ili načinu rada osječke gimnazije do ukinuća isusovačkog reda nema nikakvih drugih podataka, tako da ne možemo doznati da li se radilo na bilo kakvom sustavnom sakupljanju knjiga u školske svrhe. Budući da se 1774. godine javlja u školskoj nastavi prvi franjevac, vrijedno je spomenuti da se iste godine u franjevačkom Diariumu od 1686. do 1851. godine³³, navodi pod "Anno 1774., September 9. Publicata tabula hujus familiae: RP Ladislaus Jesik guardianus, lector gen. et exeminator, ARP. Joannes Velikanovich exprovincialis, Bartholomeus Knexevich definator emeritus, custos provin., rubricista, Josephus Pavissevich lector gen.,

30. Iste godine osnovana je i prva latinska škola u slavonskoj Granici, u Petrovaradinu (Matić - Prosvj. i knjiž. rad, o.c., str. 34). Podatke o osnutku Gimnazije 1765/66. god. iscrpno donose: Matiće - Osj. hum. gimn., o.c., str. 6,7; Firinger - Osj. gimn., o.c., str., 2,3; Hum. gimn. u Osijeku, o.c.
31. Ustla, A. - Historia gymnasii regii Essekinensis, prema Firinger - Osj. gimn., o.c., str. 1. Dva ljetopisca osj. gimnazije: Lacković, S. - Kratki opis c.k. gimnazije u Osijeku. - Treće godišnje izvješće k.c. višje gimnazije Osječke... koncem godine 1854. - Zagreb, 1874.; Streer, E. - Kratak pregled povjestnice kr. gimnazije osječke. - Izvješće o kralj. velikoj gimnaziji u Osijeku koncem šk.g. 1871/72. - Osijek, 1872. Prema Ustiji preuzima se 1765. godina kao godina osnutka Gimnazije, navodi: Cuvaj - Građa za pov. školstva, o.c.; Bösendorfer - Crtica, c.o.; Šišić, F. - Županija virovitička u prošlosti. - Osijek, 1896., str. 128. (Pelc - otvorenje 6.11.1765., podatak temeljem Isusovačkog diarija pohranjenog u Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti; Pelc, S. - Školska drama osj. isusovaca i franjevaca u 18. vijeku. - Zbornik Arheološkog kluba "Mursa". - Osijek, 1936., str. 23.
32. Istovrsni podaci u Matiće - Osj. hum. gimn., o.c., str. 8-10; Firinger - Osj. gimn., o.c., str. 2-3; Hum. gimn. u Osijeku, o.c. Šturi podaci i u Lackovića i u Streera.
33. Diarium sive prothocollum venerabilis conventus s. Crucis Inventae Essekinii intra muros ab anno 1686. usque ad annum 1851., pripisio J. Bösendorfer. - Starine, 35/1916.

examinator, bibliothecarius et protocolista..."³⁴. Po Diariju je to prvi imenovani franjevac - bibliotekar svog reda, pa budući da su i Pavišević i Lanosović bili u istom samostanu, moglo bi se predmijevati da se, ukoliko nije bilo posebne školske knjižnice, školska mladež mogla služiti Franjevačkom knjižnicom, ako ne oni, a ono bar njihov profesor i član reda Lanosović. Tim prije, što se i druge dvije godine, dok je Lanosović predavao na Gimnaziji, izričito uz Paviševića spominje da je obavljao i dužnost bibliotekara (1775. bez dužnosti koje je obavljao, 1776.- "Josephus Pavissevich examinatore, magistercaeremon., bibliothecarius")³⁵.

Gimnazije, što su ih u 17. i 18. stoljeću osnovali i uredili prema propisima svog školskog reda isusovci, dobile su novu školsku normu propisnikom Marije Terezije "Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas", Vindobonae, 1777. U primjerku koji je i danas uključen u fond Gimnazijske knjižnice tušem je ispisano "Gymnasii Regii Essekinensis 1777.", a uz to je i tip najstarije signature, te ovalni plavi najstariji njemački žig. Po svemu sudeći, taj je primjerak školskog zakona odmah bio namijenjen Osječkoj gimnaziji, i po primitku žigosan i na neki način inventiran³⁶. Po novom Zakoniku vrhovna je vlast u kraljevim rukama, uprava je povjerena Kraljevskom namjesničkom vijeću u Zagrebu, a kao izvršni organ za školske poslove postoji Commissio studiorum, s podjelom na područja. Srednja škola dijeli se na scholae grammaticae (tri razreda) i gymnasium (dva razreda), a povjerena je nekom crkvenom redu³⁷. To su praktične latinske škole, u kojima se najviše vremena trošilo na učenje latinskog jezika. Počevši od trećeg razreda, učenici su čitali latinske pisce u izboru³⁸.

Ratio educationis nema nikakvih odredbi o knjižnicama, njihovom vođenju ili sastavu, ali redom navodi propisane školske udžbenike, koji su onda činili bar neki osnovni fond školske knjižnice - "Pars II. /Caput V./ De Libris novo huic Gymnasiorum instituto necessariis. /§ CLIX./ De Libris ad Gymnasia pertinentibus. Pro Mathesi Büschii Tentamen Mathematicum in usum, & oblectamentum vitae civilis, cui libro proxime fuccedet aalius, qui sub incude est..."³⁹. Zanimljivo jest, da po kompletnom popisu, sastavljenom po predmetima obuke, gdje su knjige navedene ili opisno ili po nepotpunom naslovu, nije moguće danas identificirati u Gimnazijskoj knjižnici niti jednu knjigu. Možda su se one uporabom toliko istrošile da su bile odbačene, ili kao potrošna i zastarjela literatura više nisu bile vrijedne uvrštenja (u fondu inače ima dosta starih izdanja), ali pak tadašnji nepotpuni opis ne omogućuje snalaženje u

34. Diarium. c.o., str. 64

35. Diarium. c.o., str. 67; 69. Uz Paviševića se i dalje sporadično veže ta Franjevačka knjižnica, spominje se slijedeći put 1778. godine (str. 80.) "... quem P. Josephus Pavissevich ad bibliothecam, quam videre cupiebat, duxit: unum alterumve extraxit librum et scrutatus; interrogavit, si haberamus antiqua manuscripta, quae ille intellexit Temesvarino tempore bellicorum tumultuum, huc adlata esse. Ex bibliotheca ad eisdem Patris cellam ducti sunt, in qua comes consedit et Bonani Catalogum... cepit...". 1779. god. Pavišević je postao gvardijan, a 1780. Jezik postaje gvardijan. Pavišević nema funkciju, ali (90. str.) 29.11.1780. umrla je Marija Terezija pa "Pie defunctae rationem regiminis, munificentiam, aliaque merita versu heroico complexus est ARP. Josephus Pavissevich, quae in bibliotheca adservantur."

36. Šteta što je naslovna strana defektna, izrezana je naime donja trećina lista koja je možda sadržavala potpis prvotnog vlasnika ili sl. Knjiga je presignirana nekoliko puta: br. 67; ; V.H.4; najnovija G-458.

37. Matić - Osj. hum. gimn., o.c., str. 10-13

38. "Kao i sve naše gimnazije, bila je i osječka od osnutka 1766. pa sve do polovine 19. vijeka - izuzevši samo zadnje godine vlade Josipa II. - u pravom smislu latinska škola". Matić - Nastojanje oko madžarizacije u Osječkoj gimnaziji od smrti Josipa II do ilirskog pokreta. - Nastavni vjesnik, 1930., 38, str. 5.

39. Ratio educationis, 1777. str. 269, 270

modernom katalogu ukoliko se knjigu ne poznaje⁴⁰. Izbor latinskih pisaca, Plauta, Terencija, pisma Cicerona, Seneke, pa ulomci djela Vergilija, Horacija, Ovidija, koji su s Ratio educationis propisani, u fondu današnje Gimnazijske knjižnice nalazi se u priličnom broju. Da li su sve te knjige nabavljene naknadno, ili su u Gimnaziju došle već s Ratio educationis, ili pak prije, danas nije moguće ustanoviti⁴¹.

Ratio educationis propisao je novi školski red i za Osječku gimnaziju, koja je umjesto četiri gramatička razreda, trebala dobiti tri gramatička i dva humanistička razreda, s jednim direktorom i pet profesora. U Osijeku su bila samo dva učitelja, pa su učenici bili podijeljeni u dva razreda u koja je uveden novi školski red. Opsežna znanstvena građa, nestašica školskih knjiga, bolest učitelja, sve to dovelo je da su Gimnaziju preuzeli franjevci, određivši odmah šk.g. 1778/79. profesore. Godine 1779/80. otvoren je prvi humanistički razred s 13 učenika, iduće godine drugi razred⁴². Od 1778. godine, kada isusovački profesori nisu znali da li treba podučavati hrvatski ili mađarski, dileme i promjene oko učenja hrvatskog, mađarskog ili njemačkog jezika javljaju se svakih nekoliko godina nanovo (1787/88. njemački postaje nastavni jezik). Godine 1790. ponovo je uspostavljen latinski, a 1792. godine počinje se neobavezno učiti mađarski jezik.

I pod franjevačkom upravom, od 1770. godine nastavljeno je s prikazivanjem školskih kazališnih predstava. Međutim, nakon sloma Francuske revolucije, sve europske monarhije su pod jakom reakcijom, a napose Austrija pod Franjom II. Prije naredbe o potpunoj zabrani pohađanja kazališta i plesova, osječki je gimnazijski ravnatelj morao javiti da li postoje kakva javna okupljališta, tj. čitaonice ("Lesekabinet"). Vlast je sigurno bila umirena, jer "in tota peripheria Essekinensi nil simile, quod speciem aliquam musaei seu sic dicti lecturae cabineti redoleat, inveniri" (nema ničega poput muzeja ili čitaonice)⁴³.

Godine 1806. objavljen je novi "Ratio educationis publicae totisque rei literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas", Buda, 1806. Početkom šk.g. 1806/07. vrhovnih škola ravnateljstvo u Zagrebu poslalo je dva primjerka osječkoj Gimnaziji, jedan za upotrebu ravnatelju, drugi učiteljima⁴⁴. Ratio je imao na umu praktičnu uporabu latinskog jezika u javnom životu, pa profesori u odabiru lektire, prednost mogu dati piscima za koje su se učenici više zanimali. Pregledi znanstvene građe iz šk.g. 1802/03., 1803/04. sačuvani u Ratio Classificationis spominju kao priručnik za latinsku lektiru Chompreóvu hrestomatiju, Budim 1779.-1798., koja je kao primjerak iz Knjižnice osječke Gimnazije sačuvana u Franjevačkom samostanu⁴⁵. Nju

40. Zanimljivo da bilo koju od tih knjiga ne nalazimo niti u ostalom fondu Knjižnice MSO.

41. Od brojnih djela navedenih latinskih klasika možemo izdvojiti nekoliko primjeraka koji su vremenski nastali prije Ratio educationis iz 1777., pa su možda u Gimnazijskoj knjižnici bili od tada: M.T. Ciceronis Opera rhetorica et orationes... I-III, Berolini, 1748. (G-236); M.T. Ciceronis Opera. Tomus I-XVII, Neapoli, 1777. (G-534); M.T. Ciceronis Orationes selectae... - I-III, Tyrnaviae, 1775.-1776. (G-203); Quinti Horatii Flacci Opera, Tyrnaviae, 1757. (G-224); P. Terentii Carthagenensis Afri Comoediae...I,II, Lipsiae, 1774. (G-174); M. Plauti Comoediae XX ... Basiliae, 1523. (G-228). Od Plinijevih i Vergilijevih djela npr. nema starijih od 1777. godine, a u fondu nema niti jedno kasnije djelo latinskih pisaca o poljodjelstvu - Porcija Kantona, Valerija Maksima.

42. Matic - Osj. hum. gimn., o.c., str. 23-26; Streer, o.c., str. 4-8

43. Firing - Hum. gimn. u Osijeku., o.c., nastavak 2.6.1966., str. 11

44. Sadašnja signatura G-459. Neke stare signature nema, tek naljepnica "Učiteljska knjižnica Kr. gimnazije Osječke", te kasniji žig "Profesorska biblioteka Ženske realne gimnazije". Vjerojatno se osoblje u Gimnaziji njime služilo, pa je u fond uvršten tek kasnije kada je zastario. Sačuvan je samo jedan primjerak. Podaci o gimnazijskim primjercima iz: Streer - Kratak pregled pov., o.c., str. 8.

45. Matic - Osj. hum. gimn., o.c., str. 43-44

izričito citira i Ratio educationis, 1806. - "Caput IV. /De Libris Institutionum ad Scholas Humanitatis pertinentium/ §. 91./ f) Chompré Selecta Latini Sermonis Exemplaria, Vol. IV. et V./ §. 92./ b) ponavlja isto.⁴⁶

Od ostalih propisanih priručnika, u Gimnazijskoj knjižnici nema niti jednog, dok su u Knjižnici Muzeja čak dva primjerka Prayove Historia Regnum Hungariae, Budae, 1801.⁴⁷ Inače, Ratio ima odjeljak "De Bibliothecis"⁴⁸, ali se taj odnosi samo na sveučilišnu knjižnicu.

U Protocolla consessuum collegialium spominje se početkom šk. g. 1778/79. kao latinska lektira Ezopove i Fedrove basne, 1802/03. Eutropije, Cezar, Livije i Tacit, 1803/04. Sulpicij Sever, Kv. C. Ruf, Ciceron, Livije i Tacit, Plinije i Ovidije, Horacije i Vergilije. Međutim, navedena djela služila su ustvari za vježbe u čitanju latinskih tekstova⁴⁹, a knjige tih latinskih klasika nalazimo u množini zastupane u Gimnazijskoj knjižnici (v. bilješku br. 41. za primjerke knjiga samo do 1777. g., kasnijih godina ima ih još više). U materiae pertractatae Osječke gimnazije šk.g. 1814/15., 1815/16. krug latinskih pisaca proširen je i s kasnijim piscima, te latinskim spisima humanista 16. st. - E. Rotterdamski, Stobaeus, Nepos, Florus, Sallustius, Seneca, u humanističkim razredima Quintilianus, Tibullus i Propertius⁵⁰.

Početkom 19. st., nakon kolere 1805. godine, pošasti skakavaca, Osijek 1807. dobiva privilegij slobodnog i kraljevskog grada, te je 1809. godine proglašen takvim⁵¹. Privredno, Osijek počinje jačati, tako da je neko vrijeme jače proizvođačko središte od Zagreba⁵². 1810. godine proširuje se podučavanje mađarskog na dva odjela, 1820/21. i 1821/22. učili su mađarski svi učenici, da bi opet 1822/23. po izboru učili u početnom i naprednom tečaju⁵³. Školovanje na Gimnaziji inače je imalo perspektivu - nakon završenih šest razreda, moglo se nastaviti Filozofiju u Zagrebu, a poslije studij na Sveučilištu⁵⁴. U to vrijeme, 1818.-1819. godine Osijek je po Čaploviću imao 760 kuća s 9356 stanovnika, važni su godišnji sajmovi, u Tvrdi ima mnogo lijepih, od kamena izgrađenih kuća, a oko grada su same šume. Čaplović nadalje duhovito navodi, da kulturni život Slavonije ne treba svoditi na kulturni kriterij fijakera i Palais

46. Ratio educationis iz 1806., str. 78-80

47. Na primjerku, signature 1136, potpis najstarijeg vlasnika iz 1824. je isječen ili prešaran, slijedi potpis "Ex libris Addonis Posonits OSB. Clerici 1824.", potom plavi mali žig "Severin Schmidt OSB", te potom potpis zadnjeg vlasnika "Dr Weismann", u čijoj se bibliotečnoj cjelini knjige i danas čuvaju. Drugi primjerak sign. 3777 bio je vlasništvo "Emerici Marinovits, 1808.", potom "Gabrieli Marinovits, 1841". te isto ime pisano mađarski, datirano u Beču. Prema svemu nije dakle moguće utvrditi da li je možda ovaj primjerak bio na uporabi u osječkoj Gimnaziji.

48. Ratio educationis iz 1806., o.c., str. 283-285

49. Protocolla consessuum collegialium in regio gymnasio Essekiensi a. I. novembris MDCCLXXVIII. inchoatum - prema: Matić - Osj. hum. gimn., o.c., str. 45,46

50. Matić - Osj. hum. gimn., o.c., str. 59. Od propisane lektire, današnja Gimnazijska knjižnica ima samo nekoliko od tih djela, tiskanih prije 1815.: L. Annaei Flori Epitome Rerum romanorum... Lugduni Batavorum, 1722. (G-262); L. Annaei Senecae Opera.. Tomus I-III, Amstelodami, 1672. (G-227); L. Annaei Senecae philosophi, Lipsiae, 1702. (G-206); Albi Tibulli equitis rom. quae extant... Amstelaedami, 1708. (G-532); Sex. Aurel Propertius varietate lectionis... Lipsiae, 1777. (G-165)

51. sendorfer - Crtica, o.c., str. 394, 395

52. Despot, o.c., str., 250

53. Mađarski se učilo do 1825. godine, te tada prestalo iako je 1827. učenje mađarskog jezika postalo obvezatno. Tečajevi se nastavljaju 1830., a 1833/34. šk. g. uklonjeni su čak i profesori koji nisu znali mađarski. Pa, iako su već sazrijevale ilirske ideje, mađarski je nestao tek s 1848. godinom

54. Tkalac, K. - Prosvjetni razvitak (školstvo) Slavonije u 18. i 19. stoljeću. - Zbornik radova I. Znanstvenog Sabora Slavonije i Baranje. - Osijek, 1970., str.694. Isti tekst proširen je gradom iz Cuvaja i podacima Firingera u: Školstvo Slavonije u 18. i 19. stoljeću. Mijat Stojanović 1818.-1881. - Županja, 1973.

royala⁵⁵. Ostavlja nam i prvi spomen o slavonskim privatnim knjižnicama: "Daher kann es eben so wenig auch an Büchersammlungen, grösseren un kleineren, gebrechen, denn es versteht sich von selbst, dass gebildete wissenschaftliche Menschen die Nahrung des Geistes nicht entbehren können. Unter die grössern Sammlungen gehört die Bibliothek des Hrn. Erzbischofs in Carlowitz, und des Hrn. Grafen v. Pejachevich in Weröcze, - beide habe ich selbst gesehen. Es mögen noch mehrere vorhanden sein, wie z. B. in Diakovár bei den dasingen römisch-katholischen Bischöfe,... - In Eszek, Poxeg, Peterwardein, Bellovár; in Valpó beim Hrn. Baron von Prandau; in Fericsancse beim Hrn. v. Mihalovics, und in andern Orten bei der katholischen Geistlichkeit, und bei vielen Privaten wird es auch Büchervorräthe geben, aber ich hatte nicht Gelegenheit sie zu sehen..."⁵⁶. Za osječku Knjižnicu se nažalost izrijetkom ne veli kakova je, ili čija. Od spomenutih knjižnica, u današnji fond Knjižnice MSO uključen je preostali dio Valpovačke knjižnice Prandau-Norman kao sačuvana cjelina (V. poglavlje: Stvaranje i razvoj knjižnice MSO).

Osnivanje knjižnica u gimnazijama bilo je u prvo vrijeme ograničeno. Po odredbi od 23.7.1825. osnutak je u pravilu bio dopušten samo u mjestima gdje već nije bilo sveučilišne ili licejske knjižnice. Ali godine 1849. izlazi Osnova za organizaciju austrijskih gimnazija i realki u kojoj je istaknuto kao poželjno da uz svaku gimnaziju i realku postoji učenička i nastavnička knjižnica⁵⁷. Time napokon prestaju dileme i o postojanju osječke Gimnazijske knjižnice, jer se ona od 1851. godine spominje u gimnazijskim izvještajima.

KNJIŽNICA KLASIČNE GIMNAZIJE OD 1851./52. ŠK.G.

PROFESORSKA I UČENIČKA KNJIŽNICA

Arhiv osječke Gimnazije gotovo prestaje pred 1848. godinom (Historia gymnasii do 1838., Acta directoralia do 1841., Protocolla intimorum do 1844.), tako da ni iscrpnom kroničaru Gimnazije, Matiću, ne preostaje do registrirati cenzorsku službu (knjiga i kazališnih predstava) gimnazijskih direktora. A tada su 28.4.1848. godine gimnazijalci podnijeli četrnaest točaka zahtjeva, koji su se većinom temeljili na potrebi uvođenja hrvatskog jezika u školu.

Od 26.6.1848. do sredine rujna 1849. godine Gimnazija je služila kao vojarna, djelomice kao bolnica⁵⁸, da bi tek 15.9.1851. počela nova školska godina⁵⁹. To više nije bila stara škola, jer hrvatski je postao nastavnim jezikom, mađarskog je nestalo, a latinskom je ostalo samo časno mjesto. Javila se jedino opasnost da bi se Gimnaziju moglo reducirati opet na samo četiri razreda, ali je 20.4.1852. na insistiranje osječkih profesora potvrđena šestorazredna gimnazija, s tim, da će se

55. Csaplovics, J. - Slavonien und zum Theil Croatien. - Zweiter Theil. - Pesth, 1819., str.363. "Mit einem Worte: Slavonien gehört mit Recht unter die Länder, denen kein Billigdenkender und Besonnener seine Achtung versagen wird; und von welchen man sagen kann: sunt bona mixta malis."

56. Csaplovic, o.c., str. 345-346

57. Csaplovic, o.c., str. 345-346

58. Lacković, o.c., str. 6

59. Lacković, o.c., str. 6

sustavno otvarati i sedmi i osmi razred⁶⁰. Zatim je 18.12.1854. godine proglašena konačno Osječka gimnazija za osmorazrednu, te je određeno da prijeđe u svjetovne ruke šk. g. 1855/56. (sedmi razred otvoren je 1853/54., osmi 1854/55., prvi ispit zrelosti održan je u srpnju 1855)⁶¹.

Osnivanje gimnazijskih knjižnica, kao što je spomenuto, bilo je preporučeno po "Osnovi" iz 1849. godine. Učeničke knjižnice na srednjim školama u Hrvatskoj i Slavoniji nisu imale dotacija, nego su im knjige nabavljane iz doprinosa, kojeg su učenici morali uplaćivati pri upisu u školu⁶².

Vijesti o Knjižnici Klasične gimnazije od godine 1852. možemo iz godine u godinu sustavno pratiti po školskim izvještajima⁶³, u kojima se podaci o Knjižnici nalaze unutar naslova "Učevna sredstva". Izvještaj za 1851/52. šk.g., budući da je to prvi vlastiti tiskani podatak o djelovanju Gimnazijske knjižnice, donosimo u onom dijelu koji se tiče Knjižnice, u cijelosti (str. 21):

3. UČEVNA SRĀDSTVA.

Gimnazijskoj knjižnici stopram je ove godine temelj položen.

Vis. c. k. ministarstvo poklonilo je ovoj gimnaziji nekoliko školskih knjigah i zemljovidah.

G. Baron Konstantin Habitzhein poklonio je velikodušno ovoj gimnaziji od vis. c. k. ministarstva preporučenih nekoliko knjigah i više zemljovidah.

G. Dr. Adolfo Schmidt, pismohranitelj c. k. akademie znanosti u Beču, darovao je ovoj gimnaziji dĀlo "Album", koje je sam sastavio."⁶⁴

Sve su ove poklonjene knjige anonimne, osim Schmidtovog "Albuma". Tog autora ne nalazimo u današnjoj Gimnazijskoj knjižnici uopće, tek je Schmidt Adolf zastupljen djelima o spiljama Austrije (G-I-60, G-IV-81, G-1693), i s "Österreichische Vaterlandskunde" (G-761), koja međutim ne naliči na album niti ima bilo kakav sličan podnaslov. Da se radi o istom autoru zaključujemo po opisu "Von Dr. Adolf Schmidt, Actuar der kais. Akademie der Wissenschaften, Docent der Geographie des österr. Kaiserstates am k.k. polytechnischen Institute, Ehrenmitglied... Wien, 1852.", kojemu bi sastavljanje jednog albuma moglo biti u struci.

U pregledu "Učiteljskih silah" za 1852., 1853. godine ne imenuje se niti jedan učitelj kao voditelj Knjižnice, a tako je bilo i slijedećih godina. Pod "Učevna sredstva", šk.g. 1852/53.⁶⁵ navodi se: "Za gimnazijalnu knjižnicu, kojoj je prošle godine jur postavljen temelj, nabavljena su tečajem i ove školske godine iz gimnazijalnog novca

60. Godišnje izvĀstje c. k. osĀčkoj gimnazii za šk.g. 1852. -Zagreb, 1852., str. 20

61. Streer, o.c., str. 13

62. Rojnić, o.c., str. 536

63. Svi izvĀstaji Klasične gimnazije od 1852. godine na dalje sada su uvršteni u Zavičajnu zbirku "Essekiana" Knjižnice Muzeja Slavonije. IzvĀstaji iz 1852. - 1863. godina uvezani su zajedno, a potječu iz Gimnazijske knjižnice (na naljepnici sign. XIV.H.11.), dok se manjkove iz šk.g. 1853/54., 1855/56. dopunilo posebnim primjercima sakupljenim u Knjižnici Muzeja.

64. Godišnje izvĀstje... 1852., o.c. str. 21

65. Drugo godišnje izvĀstje o c.k. osĀčkoj gimnazii reda S. Franje dĀrжаве Kapistranske koncem šk.g. 1853. - Zagreb, 1853., str. 13-14

izim drugih za porabu učiteljem služećih manje znatnih knjigah sljedeća znamenita djela". Popis sadrži (približno) 22 nabavljene knjige, te nekoliko poklona od kojih ističemo "Jedan zemljovid staroga vjeka i više važnih djela iz raznovrstnih granah znanosti od presv. diakovačkog biskupa Juraja Strossmayera." Streer⁶⁶ naime, navodi u naknadnom dijelu svoje Povjštice "I naša Gimnazija okusila je darežljivost N. Pr. g. biskupa djakovačkog Strossmayera. Njeg. Preuzvišenost poklonila je naime knjižnici više knjigah te tim temelj položi novojoj sbirci knjigah potrebitih za više zahtjeve novog sustava. Ove knjige su iz parokijalne kuće gdje su ležale, u samostan franjevački, gdje se je Gimn. knjižnica za onda nalazila, prenešene bile."

Navedena Streerova zabilješka mnogo toga objašnjava. Strossmayerovim poklonom popunjena je novija zbirka knjiga; postojala je dakle i prije 1851. godine starija zbirka knjiga, smještena prvo u Parohijalnoj kući (župnom dvoru), a potom u Franjevačkom samostanu. Kod osnivanja nove Knjižnice 1851. godine nije spomenuto da li je ona naslijedila kakav fond starih knjiga - ali, u Trećem godišnjem izvještju... koncem šk.g. 1854., donosi se "Pregled učevnih sredstavah" (str. 21), prema kojemu je "Knjižnice broj svezakah - 633". U prethodne dvije godine registrirano je ukupno 8 darovatelja, od kojih niti jedan nije darovao veću zbirku, jer bi to bilo registrirano. Kupljeno je oko 22 primjerka, šk.g. 1853/54. darovano je oko 36, kupljeno 19 primjeraka, iz čega zaključujemo da je fond od oko 500 primjeraka knjiga bio vjerojatno preuzet iz starije Gimnazijske knjižnice, za čiji smo prethodni smještaj zahvaljujući Streeru i saznali.

Usput je vrijedno prabilježiti da je Zemaljska školska oblast 10.9.1852. dozvolila prodavati školske knjige "u Osijeku Dragutinu Haršu i Dragutinu Lehmannu, knjigovezcom"⁶⁷. Od fonda koji je te godine uključen u Knjižnicu, nabrojati nam je nekoliko zemljovida, atlasa, zidnih tablica, nekoliko latinskih autora s komentarima (Ciceron, Ovidije), Brlićevu ilirsku slovnice itd. Izvještaji i ubuduće spominju više raznih poklona i nabava, na koje nam se dalje više nije moguće poimence osvrnuti, a od kojih je većina i u današnjem fondu Gimnazijske knjižnice u Knjižnici Muzeja Slavonije.

Pokloni 1853/54. godine većinom su od domaćih ljudi, od Ministarstva i Geološkog zavoda, te od dva inozemna "knjigotèrčca" (koji su se vjerojatno na taj način rješavali zastarjelih knjiga).

U njemačkom izvještaju za 1854/55. šk.g.⁶⁸ pod "Lehrmittel" navodi se " a) An Geschenken erhielt die Gymnasial-Bibliothek durch die hohe k.k. Statthalterei folgende Werke", te je pobrojano 15 raznih primjeraka knjiga u više svezaka, od čega su većinom latinski klasici, nadalje leksikoni, Katančićev "Orbis antiquus" i "Geographia und Accolae Istri" b) Von den eingehobenen Aufnahmstaen und Familiationsgeldern wurden angekauft:" - ukupno 95 primjeraka knjiga, među njima npr. Babukićeva Ilirska slovnica, priručnici za razne predmete, klasični tekstovi s komentarima, literarna djela, rječnici, gramatike. Tako saznajemo i za financijalnu osnovu po kojoj su knjige nabavljane - novcima od školarine i doprinosa. Šk.g. 1855/56. navodi njemački izvještaj⁶⁹ knjižni prirast za prošlu godinu, te točan broj nabavki i darovanog za tekuću godinu (između brojke od 633 primjerka u 1853/54. i 990 u 1854/55. trebalo bi biti

66. Streer, o.c., str. 13

67. Drugo god. izvještje... 1853., o.c., str. 14

68. Programm des k.k. Gymnasiums zu Essegg für das Schuljahr 1855. - Agram, 1855., str. 16-17

69. Programm des k.k. Gymnasiums zu Esseg für das Schuljahr 1855/56. - Agram, 1856., str. 26

šk.g. 1854/55. uključeno u fond 357 primjeraka. Po izvještaju koji je poimence navodio sve nabavljeno iznosi to ukupno 110 primjeraka, dakle, nabavljene su i uključene u fond i knjige koje nisu registrirane u Izvještaju). Među darovateljima spominje se zanimljivi podatak "von dem in früheren Jahren bestandenen Leseverein zu Essek 36 Bde.", što znači zadnji trag ilirske Narodne čitaonice, koja je nestala u 1848. godini⁷⁰, i od koje je u današnjoj Gimnazijskoj knjižnici sačuvan samo jedan primjerak - Voltiggijev Ricsoslovník.- Becs, 1802. (G-546).

U Izvještaju iz 1855/56. u Kronici Gimnazije, posebno je registrirana odluka od 18.12.1854. kojom se Gimnazija podiže na osmorazrednu školu i otpušta s krajem šk.g. 1854/55. franjevačke profesore. Nadomješteni su bili osobljem traženim preko javnog natječaja, objavljenog u Narodnim novinama, temeljem kojega je najednom došlo dvanaest novih profesora s ravnateljem⁷¹. Novo osoblje, u svom prvom izvještaju objavljuje nekoliko redaka tople zahvalnosti franjevačkom redu, koji se 77 godina brinuo za Gimnaziju i školstvo.

Nadalje, šk.g. 1855/56. OSNOVANA JE I UČENIČKA KNJIŽNICA pri Gimnaziji - "Im Monate Mai wurde eine Jugendbibliothek für die Gymnasialschüler eröffnet. Der suppl. Lehrer H. Johann Čačić hat die Bibliothekarstelle, die übrigen Mitglieder des Lehrkörpers aber haben die Ueberwachung abwechselnd übernommen. Das Lesekabinet erfreute sich eines zahlreichen Besuches von Seite der Schüler, welcher Umstand zu den schönsten Hoffnungen berechtigt und das Zeugniß gibt, dass auch den hierortigen Gymnasialschülern der Sün für die wahre und ernste Bildung nicht abgeht." (str. 30). Osnutak je odmah registriran i pod vijestima o Gimnazijskoj knjižnici (str. 26), "Die Schüler-Bibliothek, welche in diesem Schuljahre angelegt worden ist, besitzt aus der Gymnasial-Bibliothek 314 Bde, wozu noch 47 Bde. Jugendschriften kommen, die der hiesige Handelsmann Herr Joseph Vetter den Gymnasial-Schülern zur Benützung überlauffen hat." Nekoliko redaka prije toga, u općem gimnazijskom fondu, Vetter je također registriran među darovateljima "vom Herrn Handelsmann Joseph Vetter 6 Bde für die Jugend-Bibliothek..., vom Schüler der 7. Gymnasial-Klasse Emerich Petru 6 Bde. für die Schüler-Bibliothek...". Učenička je knjižnica dakle osnovana s 314 svezaka izlučenih iz dotadašnje jedine Knjižnice na školi i od 59 knjiga poklonjenih joj već te prve godine, te s bibliotekarom profesorom Johannom Čačićem.

U šk.g. 1856/57.⁷² Gimnazija se naziva Državnom, te se objašnjava način nabave školskih učila (kamo se ubrajaju i knjižnice): "Die zur Förderung des Unterrichtes nöthigen Lehrmittel wurden theils von dem zeitweiligen jährlichen Pauschale der hiesigen Stadtgemeinde im Wertrage von 500 fl. EM., theils von den Aufnahmstaxen angeschafft; und überdiess wurden die schon bestandenen Sammlungen durch namhafte hochherzige Spenden bedeutend erweitert." Gimnazijska knjižnica povećala je svoj fond za 394 primjerka knjiga, od toga su 7 darovatelja, među kojima je ponovo Strossmayer (poklonio je Kanižlićev "Kamen pravi smutnje velike"), te Društvo za jugoslavensku pověstnicu i starine koje poklanja Arkiv za

70. Podaci o Narodnoj čitaonici: Durković-Jakšić, Lj. - Narodna čitaonica u Osijeku. - Bibliotekar, 18/1966., br. 1-3; Burić, V. - Prvi pokušaji književnog i kulturnog udruživanja u Osijeku - 1841. "Jeka od Osijeka" i književno društvo - 1843. Narodna čitaonica. - Osijek, 1971., u rukopisu

71. Cuvaj, sv 4., o.c., str. 292

72. Ovo je prvi gimnazijski izvještaj tiskan u Osijeku: Programm des kais. königl. Staats-Gymnasiums zu Essek am Schlusse des Schuljahres 1856/7. Essek, 1857., str. 23-24

povjesticu jugoslavensku, 4 sveska⁷³. O Učeničkoj knjižnici također ima obavijesti. Doznajemo da je radila na slobodne dane 4 sata dnevno, te je i dalje pod rukovodstvom prof. Čačića⁷⁴. Javlja se i o broju knjiga, koji se ukupno, prema prošloj školskoj godini, ne slaže (navodi se da je prošle šk.g. bilo 310 knjiga, dok je u tadašnjem Izvještaju objavljeno 373 primjerka). Prema ovom dakle izvještaju, ima Učenička knjižnica 365 primjeraka knjiga, od kojih je pridošlo (nije naveden način) 62 sveska njemačkih klasika.

Šk.g. 1857/58.⁷⁵ navodi se prirast od 161 primjerka, u Učeničkoj knjižnici 121 kom, od kojih je 50 ostavio i nadalje za uporabu trgovac Vetter. O Učeničkoj knjižnici dobijamo podatke da je na slobodne dane (Ferialtagen) svaki puta bila otvorena od 8 do 12 sati, te da "Die Herrn Professoren Johann Pexider i Joseph Schaller haben in diesem Schuljahre die Bibliothekarstelle und Aufsicht während der Lesestunden, bereitwilligst übernommen." (str. 30-31).

Prirast u šk. god 1858/59. bio je 302 primjerka, u Učeničkoj knjižnici 30 primjeraka. Bibliotekari su te godine bili Johann Pexider, Leopold Ritter von Gariboldi i Josef Schaller⁷⁶.

Bibliotekar Učeničke knjižnice je u šk.g. 1859/60.⁷⁷ samo prof. Johann Pexider, a fond je proširen za 126 primjeraka i 32 kom u Učeničkoj knjižnici. Posebna je napomena da se gimnazijsko osoblje od vlastitih sredstava pretplatilo na novine, koje će ostati vlasništvo Gimnazijske knjižnice⁷⁸ - Narodne novine, Napredak, Kosmos i dr. Osim toga je profesorsko osoblje odvojilo fond od 210 fl. za prašku i zagrebačku Maticu, kako bi se Osječka gimnazija vodila kao utemeljitelj dotičnih ustanova te stoga ubuduće mogla dobivati njihova izdanja besplatno.⁷⁹

1859. godine osnovana je inače Knjižnica zagrebačkih učitelja pri Uzornoj glavnoj učionici i učiteljsku u Zagrebu. Kako nije bilo općih propisa o srednjim školama, primjenjivalo se načela austrijske "Osnovne organizacije gimnazija i realka" od 16.9.1849.godine, u kojima je bila samo naglašena želja da škole imaju nastavničku i učeničku knjižnicu⁸⁰. Za buduće učitelje, knjižnica je svakako morala mnogo značiti.

73. U Gimnazijskoj knjižnici nalazi se i danas ta edicija (G-P-67), počinje s Knjigom II. koja ima stari plavi ovalni pečat "K.K. Gymnasium zu Essek" i staru tušem ispisanu signaturu br. , te kasniju naljepnicu sa sign. XV.H.1.

74. Programm ... 1856/7., o.c., str. 30.: "Die Jugendbibliothek wurde wie im verslossenen, so auch in diesem Schuljahre den Schülern an Ferialtagen, jedesmal durch volle vier Stunden, zur Benützung freigegeben. Der supplierende Herr Professor Johann Čačić hat auch dieses ganze Schuljahr hindurch, die Bibliothekarstelle und die Aufsicht während der Lesestunden bereitwilligst übernommen."

75. Programm ... am Schlusse des Schuljahres 1857/58. - Essek, 1858., str. 26

76. Programm ... 1858/59. - Essek, 1859., str. 22,26

77. Programm ... 1859/60. - Essek, 1860., str. 25,29

78. Programm ... 1859/60., o.c., str. 26: "Der Lehrkörper des Gymnasiums hält aus eigenen Mitteln mehrere Zeitschriften im Werthe 130 fl. ö=W die alljährlich der Gymnasialbibliothek als Eigenthum überlassen werden. Darunter sind: die Augsburger allgemeine Zeitung und die Grenzboten von G. Freitag das erste Halbjahr, Narodne Novine, Katolički List, Napredak, Wanderer und die Wienerzeitung das zweite Halbjahr, historischer Zeitung von Sybel, Petermanns geographische Mittheilungen, neue Jahrbücher der Philologie und Pädagogik, Kosmos, Schömlich's Zeitschrift für Mathematik und Physik."

79. Programm ... 1859/60., o.c., str. 26. "Überdies haben sich neun Mitglieder des Gymnasial-Lehrkörpers verbindlich gemacht, binnen fünf Jahren 210. österr. Währ. in je 5 Raten an die Fonde der Prager und Agramer Matica zu entrichten, damit auf diese Weise das Esseker Gymnasium als Gründer dieser Institute erscheine, und die von denselben in Druck zu legenden Schriften und Bücher auf immerwährende Zeiten unentgeltlich beziehe."

80. Rojnić, o.c., str. 532

Izveštaj za 1861/62. opet je pisan hrvatskim jezikom⁸¹, a sadrži podatke i za šk.g. 1860/61.: "Knjižnica za mladež bijaše i ove dvije godine učećoj se mladeži nedjeljnih i prazničnih danah prije podne pristupna. Učitelj g. Ivan Pexider obavljao je neprekidno dužnost knjižničara i nadziravao čitajuću mladež bez svake nagrade." Imala je 530 svezaka, među kojima i nadalje 50 različitih omladinskih knjiga koje je poklonio trgovac Vetter, a "Njekoji učenici dali su njeke od ovih uznajmljenih već poderanih knjigah o svojem trošku vezati." U ove dvije šk.g. Knjižnica je imala ukupni prirast od 636 primjeraka. Treba naglasiti veliki poklon od 470 svezaka knjiga iz ostavštine rumskog učitelja Timotea Jovanovića, koji je u Gimnaziju došao preko c. k. Ministarstva financija. Veliku grupu tih knjiga i danas nalazimo u Knjižnici Muzeja Slavonije, neke od njih su uvrštene u Inventar (ima se namjeru tu grupu knjiga posebno obraditi kao cjelinu unutar ostalog fonda Knjižnice Muzeja. To su većinom ruske knjige i udžbenici, 17. i 18. st.)

Izveštaj o šk.g. 1862/63.⁸² vrlo je škrt u pogledu obavijesti o knjižnicama. Navodi se novi broj fonda knjiga (šk. god 1861/62. registrirano je 3198 primjeraka, dok se sada za istu godinu spominje brojka od 3555 primjeraka). Za navedenu šk. g. bilo je 16 darovatelja, a ukupno je u fond uključeno 81 kom knjiga. Posebno je objavljeno da je sakupljeno već 726 godišnjih izvještaja škola. Učeničku knjižnicu i dalje vodi Pexider, ali za nju nema podataka o prirastu ili bilo čemu drugom.

Na Velikoj gimnaziji službovali su u to doba mnogi kasnije istaknuti profesori - 1861/62., 1862/63. Šime Ljubić, 1862/63. je Tade Smičiklas na dopustu, 1863/64. službuju Isidor Kršnjavi, Tade Smičiklas, 1864/65. Armin Pavić. U to doba javila se i zamisao da se u Osijeku otvori Realnu gimnaziju, te je 27.11.1862. Gradsko zastupstvo zaključilo u skupštini da se osnuje Dvorazredna realka u Tvrdi. U 1863. ponovljen je taj zaključak, s tim da se namjeste četiri učitelja. Zemaljski školski nadzornik Mirko Rački bio je zastupnik osnivanja male realke s tri razreda, pa je taj prijedlog Namjesničko vijeće poslalo Gradskom poglavarstvu u Osijeku. Trorazredna realka trebala je biti spojena s Gimnazijom, tek program trećeg razreda bio bi različit. Izabran je Odbor, koji je zaključke donio tek 28.1.1864. godine, suglasivši se sa spajanjem (jer bi se mnogo toga moglo zajednički koristiti). Međutim, nije bilo novaca za kupnju zgrade do Gimnazije, tako da je cijela zamisao na neko vrijeme zamrla.⁸³

1863/64. šk.g.⁸⁴ dotadašnji bibliotekar Učeničke knjižnice Ivan Pexider 16.1.1864. imenovan je profesorom Kr. zagrebačke akademije, kamo je prešao u veljači. Njegovu dužnost izdavanja knjiga preuzeo je Josip Pavec. Ravnatelj Živko Vukasović posudio je Učeničkoj knjižnici svojih 27 knjiga, a nikakvi prirast fonda nije registriran. U Gimnazijskoj knjižnici te je godine prirast 156 svezaka, dočim je brojčano prošlogodišnji fond knjiga smanjen jer je 90 svezaka prevezano u 29 svezaka. Među darovateljima su i neki autori s poklonima svojih djela: M. Rački, A. Truhelka, Š. Ljubić, M. Stojanović.

Učenička knjižnica uopće se posebno ne spominje 1864/65.⁸⁵ šk.g. osim što je bibliotekar i nadalje Pavec. U Gimnazijskoj knjižnici i te se godine uvezuju svesci, a te

81. Izvjestje o kralj. Velikoj gimnaziji u Osijeku koncem godine školske 1861.-62. - Osiek, 1862., citati sa str. 22,25

82. Izvješje ... šk.g. 1862/3. - Osiek, 1863., str. 8,11

83. Mažuran, I. - Realna gimnazija u Osijeku: 1870.-1941. - Zbornik za historiju školstva i prosvjete, 1973., 7, str. 8, 11

84. Izvješje ... 1863/4. - Zagreb, 1864., str. 22, 23, 26

85. Izvješje ... 1864/5. - Zagreb, 1865., str. 20, 21, 24

je godine kupljeno zaista mnogo knjiga - 427 svezaka! Nije zabilježeno odakle je taj novac sakupljen. Na popisu su mnoga vrijedna dijela: "Čelokupna d'ela Dositeja Obradovića... Lexicon paleoslovenicum ed. Fr. Miklosich, Dictionaire de l'acadmie francaise... Glagolitische Fragmente von Dr. Höfler und Dr. Šafarik... Radices linguae slovenicae veteris dialecti scr. Miklosich, Apostolus e codice monasterii Šišatovac paleoslovenicae ed. Fr. Miklosich, Monumenta linguae paleoslovenicae e codice suprasliensi ed. Fr. Miklosich, B. Kopitar's kleinere Schriften ed. Fr. Miklosich, Monumenta serbica ed. Fr. Miklosich, Kopitar's Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark, Rječnik iz književnih starina srpskih od Daničića... Slovník umjetnika jugoslovenskih od Iv. Kukuljevića... P.J. Šafařík's Geschichte der südslavischen Literatur... Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana ed. Fr. Miklosich et J. Müller... Geschichte des osmanischen Reiches von Joseph von Hammer... Dějiny národu českého od Fr. Palackoga, Vetera Monumenta Slavorum meridionalium ed. A. Theiner, Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae ed. J. Kukuljević, Spomenici srbski od M. Pucića... Literatura sloviánska od Mickiewiczza... Slavische Blätter, Književnik, Glasnik društva srbske slovesnosti 16 sv.". Registrirani su i godišnji izvještaji, kojih ima već 853 komada.

Šk. g. 1865/66.⁸⁶ također je kupljeno dosta knjiga, među kojima: "Šafarik's Geschichte den südslavischen Literatur... Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefässpflanzen von Neilreich, Slavoniens bisher bekannte Pflanzen von Schulzer". Učeničku knjižnicu se i nadalje ne spominje, osim da u njoj dežura Pavec.

Te školske godine dozvoljava uprava Gimnazije učenicima viših razreda "držati sastanke u svérhu literarnoga naobraženja, a to pod sveudiljnim nadzorom učitelja g. Armina Pavića, i ravnatelja." - kasnije Društvo "Javor" (str. 26.). U Izvještaju šk.g. 1866/67.⁸⁷ nastavlja se vijesti o djelovanju tog okupljanja: "I ove godine držali su učenici pod nadzorom učitelja g. J. L. Pavca sastanke u svérhu literarnoga naobraženja. Da občinstvu barem djelomice pokažu, koliko su u tom uspěli, prirediše dne 18. ožujka na večer u proslavu Josipova deklamatorno-glasbenu zabavu, koja im pribavi pohvalu sabrana občinstva."

Pavec je i nadalje dežuran u Učeničkoj knjižnici, što bi značilo da se ustvari povezuje rad "sastanaka literarnog naobraženja" i Učeničke knjižnice Gimnazije.

Sačuvan je program priredbe gimnazijalaca, (reprodukcija na str. 192)⁸⁸, a na prvoj stranici je kompletna najava: "Glasbeno-deklamatorna / zabava, / što ju daje gimnazijska omladina /dne 18. ožujka 1867/ u gornjogradskom kazalištu / na korist / siromašnih učenikah / i / uređenja omladinske knjižnice./ Početak u 7 satih. / (Tisak Drag. Lehmann i Drug, Osiek)". Program u dva dijela bio je sastavljen od glazbenih, pjevačkih i deklamatorskih točaka, većinom s nastupima gimnazijskih učenika. Gostovala je Vojnička kapela C.kr. pukovnije baruna Ajroldi-a, glasovirači A. Ciol i E. Herzog, te Franjo Kuhač koji je pratio na glasoviru Zbor gimnazijske omladine (u izvještaju inače ne nalazimo da je Kuhač podučavao pjevanje. Dapače, u prvom polugodištu to je činio Josip Belović, a u drugom polugodištu zbog njegove bolesti pjevanje nije podučavano). Prolog je sastavio i izrekao Gjorgje Isajlović (predsjednik

86. Izvještje ... 1865/6. - Osěk, 1866., str. 23, 24, 26

87. Izvještje ... 1866/7. - Osěk, 1867., str. 25. Ostalo str. 24, 25

88. Program na jednom listu na preklop, veličine 17,5 x 10,5 cm. Preko unutarnje strane tekst programa, na polednji bilješka rukom "Dar prof. Szabo. Zagreb, 1940."

Glasbeno-deklamatorna
ZABAVA,

što ju daje gimnazijska omladina
dne 18. ožujka 1867
u gornjogradskom kazalištu
na korist
siromašnih učenika
i
uredjenja omladinske knjižnice.

Početak u 7 sati.

"Javora"⁸⁹, inače učenik VIII. razreda, deklamirali su Nikodem Jakšić iz Iloka, uč. VI. razreda i Vatroslav Mihić iz Podgorača ("Javorov tajnik"), uč. VII. razreda. Glasovir je svirao Hugo Trenšiner iz Osijeka, uč. IV. razreda, a pjevao je Jovan Grujić iz Futoka, uč. VIII. razreda. Ličnost Paveca na obje dužnosti vjerojatno je bila presudna što je prihod od zabave bio namijenjen i Učeničkoj knjižnici. Od 1865/66. šk.g. na dalje Pavecu se i u "Osnovi predavanja po učiteljih" koja izlazi u svakom izvještaju, spominje u opasci da je "knjižničar djačke knjižnice" Gimnazije.

89. U Izvještju ... 1867/8. Osěk, 1868., str. 18-navodi se da je te šk.g. Franjo Koch bio učitelj pjevanja, te imao 62 učenika u zboru. Plaćeno mu je bilo iz Zaklade J.J.Strossmayera.

1866/67. šk.g. vijesti o Gimnazijskoj knjižnici su vrlo sabijene: "1. Knjižnica ima od lanjske godine 3645 sv. knjigah, 907 kom. programah raznih učilištah, 110 kom. zemljokazah, 26 kom. atlantah, 78 listovah i 9 atlasah (14 sv.) prirodopisnih slikah. Ove godine kupljeno je iz primarine 62, iz gradskog prineska 62 sv. knjigah, a poklonjeno je 30 sv. knjigah i 35 komadah programah raznih učilištah." Prvi puta se uz Knjižnicu spominju atlas i sl., a Učenička, tj. sada zvana Djačka knjižnica, se ne spominje.

Umjesto dotadašnje Učeničke knjižnice, od 1867/68.⁹⁰ školske godine spominje se ona nova - "Knjižnica društva učenikah više gimnazije" ("Javorova"), te je ponovo registriran broj svezaka u fondu (365), a došlo je i do promjene u bibliotekarskoj službi. Rješenjem od 30.9.1867. prestao je službovati Josip Pavec, ali se drugog polugodišta vraća. Međutim, nalazimo vijest: "G. nam. učitelj Valentin Čičigoj dĕlio je ove godine svakoga blagdana učenikom knjige za čitanje. Knjige su dĕljene iz onoga odĕla gimn. knjižnice, koji je za gimn. mladež na poseb odlučĕn. I ove godine dĕržali su učenici više gimnazije pod nadzorom učitelja g. Mate Grškovića sastanke u svĕrhu literarnoga naobraženja." ("Javor"). Među poklonima "Knjižnici gimnazijskoj" ističe se 378 svezaka "Cesarske akademije znanostih u Beču", koji međutim nisu poimence iskazani. I ove i slijedeće školske godine došlo je do poteškoća u financiranju nabave učevnih sredstava, među kojima je i Knjižnica. Šk.g. 1867/68. nije uplaćen gradski prinos od 525 for., a 1868/69.⁹¹ također, makar je bio i smanjen na 200 fr. (naknadno je bio isplaćen 1869/70.). Prinove su i u Knjižnici dakle samo od darova i školarine ("primarine"), registriran je ponovni veliki poklon Bečke akademije (82 sv.). Gimnazijska knjižnica imala je 174 prinove, a Knjižnica "društva učenikah više gimnazije" ("Javora") 165 novih primjeraka. Te godine ne spominje se bibliotekar, dok je prošlogodišnji V. Čičigoj bolovao od 20.12.1868.godine, te uz njegovo ime stoji i nadalje da je "knjižničar djačke knjižnice".

1869/70. ⁹² šk.g. Knjižnica gimnazijska dopunila je fond s 154 nova primjerka, a "Upravu i dĕljenje knjigah iz djačke knjižnice zadĕrža i ove godine učitelj g. Valentin Čičigoj". Fond je povećan za 41 primjerak, te se prvi puta spominju poimence i osam darovatelja.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti također je svake godine poklanjala svoja izdanja, pa tako i šk.g. 1870/71.⁹³ četiri sveska Rada. Ukupni prirast u "Knjižnici gimnazijskoj" je 225 svezaka, u učeničkoj 136 (V. Čičigoj je bolovao od 24.4.-21.5., njegov rad u Učeničkoj knjižnici nije posebno registriran).

10.10.1870. otpočela je s radom Realka, nakon gotovo desetogodišnjih priprema.⁹⁴ Još 1867. godine slavonski veleposjednici osnovali su Zakladnicu kojom su osigurali novac potreban za osnivanje Niže realke koja bi bila spojena s Gimnazijom i uzdržavala se na trošak Gradske blagajne. Od njihovih novaca moglo se osnovati i samostalnu, Višu realku. Godine 1869. izabran je poseban Skupštinski odbor, te je Gradsko zastupstvo donijelo i zaključke od raspisu natječaja za profesorska mjesta na Nižoj realci. Odlučeno je napokon osnovati posve samostalnu Realku o trošku grada i odmah otvoriti prvi razred. S 29.9.1869. datirano je odobrenje

90. Izvĕstje ... 1867/8., o.c., str. 18-19

91. Izvĕstje ... 1868/9. - Osĕk, 1869., str. 24, 26

92. Izvĕstje ... 1869/70. - Osĕk, 1870., str. 20, 21

93. Izvĕšće o kralj. Velikoj gimnaziji u Osĕku koncem školske godine 1870/71. - U Osĕku, 1871., str. 23.

94. Mažuran, I. - Realna gimn., o.c., str. 71-77

Odjela za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade. Gradsko zastupstvo "Zakladnicom" se obvezalo da će sagraditi zgradu, opremiti i održavati je, plaćati profesore (prema Osnovi iz 1849.), a slavonski vlastelini da će davati godišnje doprinose. Prve godine na Realci je bio ravnatelj s dva profesora, a škola je bila razdijeljena u nekoliko kuća u Tvrdi. U jesen 1871. bio je otvoren drugi, a 1872. godine treći razred. (Prethodno zamišljena Mala realka, svakom daljnjom školskom godinom i otvaranjem novog, višeg razreda, napokon se 1876/77. pretvorila u sedmorazrednu Veliku realku. Realkom je ustvari otpočelo novo, praktičnije i modernije školstvo u Osijeku, koje je svake godine privlačilo sve veći broj učenika. Na kraju, kad je i zbog pomanjkanja učenika zatvorena velika, Klasična gimnazija, tradicije klasične obuke i naobrazbe su se gasile, da bi tako i knjižni fond takvog usmjerenja, Knjižnica Klasične gimnazije na kraju dospjela u - Muzej.)

1871/72. šk.g.⁹⁵ korišten je paušal Zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, koji je za popunjavanje Knjižnice iznosio 100 for., 60 for. za nabavu nadarbenih knjiga. Po stilizaciji proizlazi da će taj paušal biti korišten ubuduće, svake godine. Kupljeno je te godine za Knjižnicu gimnazijsku 110 svezaka, za Knjižnicu "društva učenikah više gimnazije" 43 sveska. I dalje je treća vrsta knjižnice u školi: "Dozvolom visokoga Kr. vladinog odjela za bogoštovlje i nastavu od 22. ožujka 1871. br. 108 (55) počeli su se ove godine od učenikah u gimnaziju prvi put upisanih kupiti prinesci za osnivanje i uzdržavanje UČENIČKE ILI DJAČKE KNJIŽNICE. Od novca ovako sabranoga nabavljeno je 19 knjigah sadržaja zabavno-poučnoga. Osim toga pokloniše istoj knjižnici... (5 darovatelja, op.a.). Osim toga postade ova knjižnica članom društva sv. Jeronima, u koju svérhu se je upotrebio preostatak od svibanjske zabave učenikah u iznosu od 2 for. 54 novč...." (o toj svibanjskoj zabavi u korist Učeničke knjižnice nema nikakvih daljnjih podataka). U tom je Izvještaju inače objavljen već citirani Streerov prilog "Kratak pregled povjestnice kr. gimnazije osječke", pri kraju kojega on navodi: "Ja tu nisam ništa naveo o samoj učevnoj osnovi, o školskih knjigah, koje su se rabile, o disciplini..., koje stvari u podpunoj historičkoj slici kojega zavoda ipak nesmiju manjkati. To se svakako mora kod druge prilike dodati." (str. 13-14).

Izvješće iz 1872/73.⁹⁶ uopće ne spominje Knjižnicu "društva učenikah više gimnazije", nego samo Učeničku ili djačku knjižicu za koju tvrdi da je prošle godine imala 31 svezak (ustvari bi trebalo 34), a za koju je registrirano i 18 darovatelja. Knjižničar Đačke knjižnice je i dalje Čičigoj. Knjižnica gimnazijska povećana je za 168 svezaka, preuzela je na poklon i učeničke crteže, a i dalje se broji zemljovide, atlase i slično.

Budući da 1873. godine nemamo propisa o našim školskim knjižnicama, citirati ćemo podatke iz "Bericht über österreichisches Unterrichtswesen", II. Theil, Wien, 1873. (G-II-183), jer su se oni sigurno djelomično odnosili i na naše škole. Prema prilogu Karla Greistorfera⁹⁷ na svakoj gimnaziji treba postojati učenička knjižnica odvojeno od profesorske, te spominje da je ta razdioba provedena gotovo na svim austrijskim školama. Sredstva za nabavu knjiga uzimaju se iz fonda novca za školska pomagala, godišnje dotacije, od svih učenika (Lesegeldern) 30 kr. do 1 fl. semestralno, te od raznih darova i subvencija. Potrebe za knjigama registriraju se

95. Izvješće ... 1871/72. - Osěk, 1872., str. 13-14, 26-28

96. Izvješće ... 1872/73. - Osěk, 1873., str. 21.

97. Greistorfer, K. - Schulbibliotheken. ... B. Für Mittelschulen. - Bericht über österreichisches Unterrichtswesen, II. Theil. - Wien, 1873., str. 605-609

preko "Wünschebucha", s tim da se prednost da klasičnim djelima materinjeg jezika i djelima koja doprinose izobrazbi u školskim predmetima. U nenjemačkim školama treba se nabavljati knjige koje potiču zanimanje za njemačkom lekturom. Mora se paziti i na nabavu priručne literature koja će koristiti siromašnijim učenicima. U pravilu, direktor predaje vodstvo knjižnice jednom od profesora, obično njemačkog jezika u višim razredima, te on ujedno preuzima odgovornost za tu zbirku. Većina škola ne dijeli knjige po razredima, nego je fond podijeljen na dva dijela, grupirane su knjige za niže i više razrede. Posuđuje se jednu knjigu na 8-14 dana, prosjek posuđivanja je 8-10 puta godišnje. Negdje postoje čitaonice, a nastavnička knjižnica je razvrstana po strukama.

Svi ovi navodi i podaci Greistorfera gotovo su identični s onim što smo do sada saznali o kompletnoj Gimnazijskoj knjižnici, a pojedini podaci upotpunjuju nam predodžbu o tome kakva je Gimnazijska knjižnica vjerojatno bila. U nas iz tog doba postoji Zakon ob ustroju pučkih škola i preparandijah od 14.10.1874.⁹⁸, kojim su pri pučkim školama predviđene knjižnice za učitelje.

Školski godišnji izvještaj Velike gimnazije za 1873/74.⁹⁹ tiskan je kao i svi slijedeći na osminkom formatu, te pod uobičajenim nazivom "Sbirke učilah" donosi ovaj puta podatke za sve tri gimnazijske knjižnice. Iz Knjižnice gimnazijske koja je inače imala prirast od 111 svezaka, izdvojene su knjige za Učeničku knjižnicu: "Dozvolom visoke kr. zemaljske vlade, odšla za bogoštovje i nastavu od 1. srpnja 1873, br. 2610. prenešeno je ove godine iz gimnazijske u učeničku ili djačku knjižnicu 599 sv.". Valentinu Čičigoju se uz njegove dužnosti spominje da je "Knjižničar učeničke knjižnice", u kojoj je osim prenešenih knjiga registrirano i 15 raznih darovatelja 29 svezaka knjiga. Knjižnica "društva učenikah više gimnazije" ima fond od 786 svezaka, te vremenom postaje sve više pojmom vezana uz "društvo" ("Javor"), a manje uz školu. S njom u vezi su i "Sastanci učenikah više gimnazije u svrhu literarnoga naobraženja", koje su nadzirali Josip Pavec i Mijo Kišpatić. Treba još posebice spomenuti da je registriran poklon: "Napokon dobi knjižnica 12. sv. od obstojele narodne čitaonice oséčke" (str. 33.), ovdje se radi o postilirskoj čitaonici.

Šk.g. 1874/75.¹⁰⁰ registrirane su i nadalje tri knjižnice u Gimnaziji, Valentin Čičigoj kao "knjižničar". Knjižnica gimnazijska (tj. profesorska, nastavnička), imala je 6 darovatelja, te ukupni prirast od 69 svezaka. Od kupljenih i nabrojanih knjiga moglo bi se izdvojiti: "Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen v. Fr. Miklosich,... Katekizam glasbe od Fr. Kuhača", te nabavu 8 stranih znanstvenih časopisa. U Učeničkoj knjižnici zanimljivi su darovatelji: "G. Pajo Kolarić, gradski starješina i zastupnik 7 sv., ... Djačko društvo "Velebit" u Beču 1 sv., ... Dr. Antun Lobmayer 2 primjerka svoga Valentina Dūvala". Za 8 svezaka povećana je Knjižnica "društva učenika više gimnazije", a sastanke "u svrhu literarnoga naobraženja nadzirali su" i njima rukovodili Eduardo Streer i Franjo Folprecht.

Knjižnica gimnazijska uvećala je šk. g. 1875/76.¹⁰¹ svoj fond za 90 svezaka, među kojima se ističe vladin poklon 1 sveska "Opisa jugoslavenskih novaca" od Sime Ljubića, Zagrebačkog vojnog zapovjedništva sa "Spezialgeschichte der Militärgrenze"

98. Rojnić, o.c., str. 532

99. Izvješće ... 1873/74. - Osěk, 1874. - promjena veličine na 8° (ranije bilo 4°), koja je dalje nastavljena; str. 33, 34, 36

100. Izvješće ... 1874/5. - Osěk, 1875.

101. Izvješće ... 1875/76. - Osěk, 1876.

F. Vaničeka, kupnjom Wortbildungslehre od Miklošića, Šulekovog Hrvatsko-talijansko-njemačkog rječnika znanstvenog nazivlja. Ravnateljstvu škole poklonila je barunica Albertina Unukić "78 komada sjajno uvezanih knjiga razna sadržaja. Od tih je knjiga 6 uvršteno u gimnazijalnu, a 26 u učeničku knjižnicu, ostale će se pako dieliti raznim prigodami učenikom." U Učeničkoj knjižnici registrirani su poimence darovatelji, te 3 sveska što ih ta Knjižnica dobiva kao član Svetojeronimskog društva.

Knjižnica društva učenika više gimnazije ("Javor") uvećana je za 30 svezaka, nabavljenih što kupnjom, što darom. Međutim, to je i zadnja vijest o ovoj trećoj gimnazijskoj knjižnici samo pod ovim nazivom, jer "Društvo je ove godine zaključilo ustupiti sve svoje školske knjige društvu za podporu gimn. učenika" (str. 68). Knjižnica Društva za podporu gimnazijskih učenika nije do tada bila uopće spominjana. U "Iskazu o dohodku, trošku i imovini društva za podporu siromašnih učenika u šk.g. 1875/6." na str. 77, u izdacima registrirano je: "Za školske knjige..... 150 for. 12 novč.", što se odnosi na nabavu knjiga siromašnim učenicima, a ne na dopunu ili osnivanje posebnog knjižničkog fonda. Literarne sastanke učenika Više gimnazije vodio je profesor Streer.

Gimnazijska knjižnica je 1875. godine dobila izvanredan izvor prihoda za nabavu daljnjeg knjižnog fonda. Kako je s tim u vezi i Narodna (postilirska) čitaonica, citiramo sa str. 73: "Naredbom od 10. prosinca 1875. br. 3016 rješava vis. kr. zem. vlada razpravu o imetku društva razpuštene god. 1867. narodne čitaonice u Osieku konačno, odredjujuć, da u smislu društvenih statuta svukoliko tu imovinu, potičući poglavito od dara Njegove Preuzvišenosti gospodina biskupa Josipa Jurja Strossmayera u iznosu od jedne hiljade forinti, uloženi prigodom otvorenja čitaonice, kano i iz nješto preostalih prinesaka društvenih članova, preuzme ovo ravnateljstvo na korist gimnazijske knjižnice. Uslijed toga je primilo ovo ravnateljstvo gotovine jednu hiljadu i 45 for. i 75 nov. i jednu privatnu obveznicu na pet stotina forinti. Gotovina podnesena je u svrhu nabave zemaljskih razteretnica visokoj kr. zem. vladi, a obveznica se čuva, te će se u smislu gore pomenute vis. naredbe, koli prihodi obveznice, toli oni razteretnica, obraćati u svoje vrēme, dielom na povećanje glavnice, a dielom na nabavu knjiga." Usput je zanimljivo napomenuti, da je u tekstu dalje citirana naredba kojom se zabranjuje redovito pohađanje nastave "ženskima". Prepušteno je jedino da učenice budu privatno upisane ili neupisane, pod istim uvjetima koji vrijede za muške učenike istih ketgorija.

Zadnji puta se sve tri knjižnice spominju u gimnazijskom Izviješću iz šk.g. 1876/77.¹⁰² Tada su i izričito pobrojane pod zajedničkim naslovom:

"Knjižnice:

- a/ knjižnica gimnazijske
- b/ knjižnica učenička
- c/ Knjižnica "Javora", društva učenika više gimnazije".

Kao i svake godine registrira se pažljivo prirast knjiga, bilo kupnjom, bilo darovima (157 primjeraka Knjižnica gimnazijska, 12 komada Knjižnica učenička).

Dileme oko Knjižnice društva učenika više gimnazije, te njenog navodnog (prema Izviješću 1875/76., str. 77) kompletnog prelaska Društvu za podporu gimn. učenika, rješavaju se podacima iz ovog Izviješća. Tada se ujedno i prvi puta spominje ime

102. Izvješće ... 1876/77. - Osāk, 1877.

društva - "Javor", iako su podaci redovito ubilježavani od šk. g. 1867/68. To su i zadnji podaci o toj Knjižnici u gimnazijskim izvještajima, jer se tu Knjižnicu nadalje tretira kao privatnu Knjižnicu društva "Javor" (te kao takva ne ulazi više s ostalim službenim i propisanim školskim knjižnicama u izvještaje). Međutim, upravo u ovom izvještaju nalazimo o njoj i najviše podataka:

"c/ Knjižnica "Javora", društva učenika više gimnazije, brojila je koncem prošle školske godine 730 svezaka, od kojih je društvo ljetos poklonilo 65 svezaka školskih knjiga društvu za podporu gimn. učenika, te mu prema tome ostade 665 svezaka. Ljetos se je društvena knjižnica povećala što kupnjom, što darovima za 78 knjiga... Prema tomu broji knjižnica koncem ove školske godine 743 svezka." Društvu za podporu nije dakle poklonjen cijeli knjižni fond, nego tek 65 svezaka školskih knjiga, a koje su prema običajima Društva za podporu bile poklonjene siromašnim učenicima, a ne upotrebijene za osnivanje nekog samostalnog knjižnog fonda (kao što je to po prethodnom izvještaju izgledalo). Doznajemo i nekoliko zanimljivih podataka o fondu Knjižnice "Javora": "Buduć da je društvo imalo samo nekoliko prvih knjiga "Rada jugosl. akademije", zaključi odmah početkom školske godine, da će si djelo popunjati, što se i učini, te je kupljeno ostalih 35 doslje već izašlih knjiga; kao član hrv. matice dobi društvo za g. 1876. - 3 knjige. ... Poklonili su pako društvu: veleč. o Kapistran Tomić 3 sv. "Monumeta spectantia historiam Slavorum meridionalium"; gosp. Vatroslav Rački, nadšumar u djakov. vlastelinstvu 1 sv. svoje "lučbe u šumarstvu" i 1 sv. svoga "sječanja i gojenja šuma"; nadalje pokloni društvu društveni predsjednik Dragutin Neuman 27 knjiga, ...". Inače, "Javor" je sa svojom Knjižnicom i Čitaonicom djelovao do šk.g. 1925/26. (o čemu će, za vrijeme tog razdoblja još biti riječi)¹⁰³, ali se u službenom izvještaju Gimnazije ta njegova Knjižnica više ne spominje.

Valentin Čičigoj bio je i nadalje "knjižničar", literarne sastanke vodio je Streer. Izvještava se i nadalje o financiranju knjižnice: "Odpisom od 29. studenoga 1876. br. 4362. dostavlja vis. kr. zem. vlada ovom ravnateljstvu jednu erdeljsku razteretnicu od 1450 for., kupljenu preostalim imovinom razpuštene g. 1867. narodne čitaonice u Osijeku, da š njom upravlja na korist ovdašnje gimnazijske knjižnice."

Osijek, 1970. godine

Op. a. Odbijeno uvrštenje rada u Osječki zbornik 1973.-1975., br. 14-15, i kasnije

103. Marijanović, Stanislav - Osječki krug u književnosti hrvatske moderne - rukopis; dokumentacijsko istraživanje uz izradbu magistarskog rada

BIBLIOTEKARI UČENIČKE KNJIŽNICE

šk.g.	dužnosnik
1855/56.	supl. Johann Čačić uz pripomoć nastavnčkog osoblja
1856/57.	Johann Čačić
1857/58.	prof. Johann Pexider i Joseph Schaler
1858/59.	prof. Johann Pexider, Leopold Ritter von Garibaldi, Josef Schaller
1859/60.	Johann Pexider
1860/61.	
1861/62.	Ivan Pexidr
1862/63.	Ivan Pexider
1863/64.	16.1.1864. Pexider je imenovan učiteljem Kr. zagrebačke akad. gimnazije, kamo je prešao u veljači. Dalje je svake nedjelje i blagdana knjige na čitanje dijelio Josip Pavec
1864/65.	Josip Pavec
1865/66.	Josip Pavec
1866/67.	J. L. Pavec
1867/68.	Valentin Čičigoj
1868/69.	Valentin Čičigoj (duže vrijeme na bolovanju)
1869/70.	Valentin Čičigoj
1870/71.	Valentin Čičigoj (duže bolovanje)
1871/72.	Valentin Čičigoj
1872/73.	Valentin Čičigoj
1873/74.	Valentin Čičigoj, "knjižničar učeničke knjižnice"
1874/75.	"Valentin Čičigoj, pravi učitelj. Razrednik IV. razreda, knjižničar."
1875/76.	Valentin Čičigoj, knjižničar
1876/77.	Valentin Čičigoj, knjižničar (1877./78. dopust, umro 26.1.1878., op. a.)

MR. VESNA BURIĆ

SAŽETAK

STARA GIMNAZIJSKA KNJIŽNICA KAO CJELINA U KNJIŽNICI MUZEJA SLAVONIJE I. DIO 1729. - 1876/77.

Muzejska knjižnica stvara se protekom mnogih godina, tako je i Knjižnica Muzeja Slavonije starija od 100 godina. Osnovana je de facto istodobno s Muzejom, kao jedan od odjela kompleksnog muzeja 1877. godine. Osnivači Muzeja sakupljaju osim literature potrebne za rad Muzeja također i knjige 16.-20. stoljeća, naročito osječka i slavonska izdanja, razne zbirke u cjelinama, te raznovrsne bibliofilske primjerke. Danas je stara Gimnazijska knjižnica kao posebna cjelina uvrštena u fond Knjižnice Muzeja Slavonije.

Gimnazija djeluje od 1729. godine u Osijeku, ali posebne podatke o njoj Knjižnici iz tih godina nemamo (u 18. st. djeluju i Isusovačka i Franjevačka knjižnica). Gimnazija je obnovljena 1765. godine (isusovci), od 1744. godine u školskoj su nastavi i franjevci. Signatura i tušem ispisano "Gymnasii Regii Essekinensis 1777." nalazi se na naslovnici poznatog školskog propisnika "Ratio educationis..." (Beč, 1777.) - što je dokaz sakupljanja knjiga u Gimnaziji bar od te godine.

U svakogodišnjim školskim izvještajima Gimnazije detaljno su objavljene propisane školske knjige, a srednjoškolski propisi uvode postepeno obvezu posebne nastavničke i učeničke knjižnice.

Izvještaj Klasične gimnazije za 1851/52. godinu pod naslovom "Učevna sredstva" piše:

"Gimnazijskoj knjižnici stopram je ove godine temelj položen..."

Postepeno su nabavljane knjige, primani su darovi za Knjižnicu. Pojedini su profesori bili zaduženi za vođenje Profesorske knjižnice, a od šk. g. 1855/56. i Učeničke knjižnice. I gimnazijsko literarno Društvo ("Javor") osniva od 1867. godine svoju Knjižnicu na Gimnaziji.

Osijek, 1970.

MR. VESNA BURIC

ZUSAMMENFASSUNG

DIE ALTE GYMNASIALBIBLIOTHEK
ALS GANZHEIT IN DER BIBLIOTHEK DES MUSEUMS SLAWONIENS
I. Teil 1729 - 1876/77

Eine Musealbibliothek wird im Laufe vieler Jahre geschaffen, so ist auch die Bibliothek des Museums Slawoniens mehr als 100 Jahre alt. Sie wurde de facto gleichzeitig mit dem Museum als eine von den Abteilungen des komplexen Museums gegründet.

Im Jahre 1877 sammeln die Gründer des Museums außer der für die Tätigkeit des Museums erforderlichen Literatur auch Bücher von 16. bis 20. Jahrhundert, besonders Osijeker und Slawonische Ausgaben, verschiedene Sammlungen im Ganzen, verschiedenartige bibliophile Exemplare. Heute ist die Gymnasialbibliothek als besondere Ganzheit in den Fonds der Bibliothek des Museums Slawoniens eingegliedert.

Das Gymnasium in Osijek besteht seit 1729, besondere Angaben über die Bibliothek sind nicht vorhanden (im 18. Jahrhundert wirkt auch die Jesuiten- und Franziskanerbibliothek). Das Gymnasium wird von den Jesuiten in 1765 erneuert, seit 1774 sind auch Franziskaner im Unterricht tätig. Die signatur Ib/5 und mit der Tusche geschrieben "Gymnasii Regii Essekinensis 1777" befinden sich auf dem Titel der bekannten Schulvorschrift "Ratio educationis..." (Wien, 1777). Das ist ein Beweis für das Sammeln der Bücher wenigstens von diesem Jahr an.

In den alljährlichen Schulberichten sind im Detail die vorgeschriebenen Schulbücher bekanntgegeben, die Mittelschulvorschriften leiten allmählich die Pflicht der besonderen Professoren- und Schülerbibliothek ein.

Im Bericht des klassischen Gymnasiums für das Schuljahr 1851/52 unter dem Titel "Unterrichtsmittel" steht es:

"In diesem Jahr wurden die Grundlagen für die Gymnasialbibliothek gelegt."

Allmählich werden Bücher angeschafft, man nahm auch Geschenke für die Bibliothek an. Einige Professoren waren verpflichtet die Professorenbibliothek zu führen, vom Schuljahr 1855/56 an auch die Schülerbibliothek. Seit dem Jahre 1867 gründet auch die literarische Gymnasialgesellschaft ("Javor") ihre Bibliothek am Gymnasium.

Osijek, 1970

Abgelehnt wurde das Inserieren in das Osijeker Sammelband, 1973-1975, Nr. 14-15 und später.